

Ghid pentru înregistrarea, investigarea și trimiterea în judecată a infracțiunilor motivate de ură

Operator de program

MINISTERUL JUSTIȚIEI

Promotor de proiect

MINISTERUL
PUBLIC

Partener de proiect

Partener de proiect

Direcția Generală de Asistență Socială și
Protecția Copilului București
Sectorulele 2, 3, 4 și 5

**Ghid pentru
înregistrarea, investigarea și
trimiterea în judecată
a infracțiunilor motivate de ură**

Proiectul „Protecția victimelor infracțiunilor” Protecting Victims of Crime”

**finanțat prin
Mecanismul Financiar Norvegian 2014-2021**

Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție (PICCJ), în calitate de promotor de proiect, în parteneriat cu Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene (FRA), Ministerul Justiției - Direcția de Prevenire a Criminalității și Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului (DGASPC) - Sectoarele 2, 3, 4 și 5 din București, implementează proiectul „Protecția victimelor infracțiunilor”, finanțat prin programul „Justiție” al Mecanismului Financiar Norvegian 2014-2024.

Proiectul are scopul de a consolida statul de drept prin asigurarea unui sistem de justiție penală eficient, accesibil și de calitate pentru victimele infracțiunilor, și în special cele ale infracțiunilor motivate de ură și a copiilor victime ale infracțiunilor, cu focus în ceea ce privește victimele de etnie romă. Obiectivele proiectului vizează îmbunătățirea și consolidarea mecanismelor de protecție și asistență pentru copiii victime ale infracțiunilor.

În cadrul Rezultatului 1 al proiectului, “Îmbunătățirea răspunsului la infracțiunile motivate de ură și a mecanismelor de protecție și asistență pentru victimele infracțiunilor motivate de ură”, a fost desfășurată Activitatea 1.2: Sprijin la nivel de politici publice - Elaborarea unui ghid privind înregistrarea, investigarea și trimiterea în judecată a infracțiunilor motivate de ură care a dus la dezvoltarea prezentului Ghid.

Ghidul privind înregistrarea, investigarea și trimiterea în judecată a infracțiunilor motivate de ură a fost dezvoltat pornind de la

concluziile și recomandările formulate în cele două analize tematice de diagnostic dezvoltate în cadrul proiectului și a făcut obiectul a două runde de consultări publice cu actorii relevanți activi în domeniul protecției drepturilor copiilor victime ale infracțiunilor: o consultare scrisă a conceptului de ghid și o consultare extinsă care a avut loc pe 7 noiembrie 2023 și a adus împreună 51 de participanți, reprezentanți ai instituțiilor statului precum și ai organizațiilor neguvernamentale. Le suntem recunoscători tuturor participanților pentru munca lor și pentru feedback-ul acordat.

Ghidul a fost realizat în engleză și română de Iustina Ionescu, coordonat de Romanița Lordache, coordonatoarea echipei FRANET România și a beneficiat de expertiza de substanță din partea Nevelei Peneva și a lui Andrey Ivanov coordonator al Roma Inclusion Sector, Equality, Roma and Social Rights Unit din cadrul Agenției pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene.

Cuprins

1	Introducere	7
	1.1. De ce acordăm atenție specială infracțiunilor motivate de ură?	
	1.2. Ce putem face pentru a combate infracțiunile motivate de ură?	
2	Sediul materiei și definiții	15
	2.1. Definiția de lucru a infracțiunilor motivate de ură	
	2.2. Modelul selecției discriminatorii	
	2.3. Criterii protejate	
	2.4. Diferența între incident motivat de ură, infracțiune motivată de ură, discurs al urii și libertate de exprimare	
3	Relaționarea cu victima IMU	35
	3.1. Primul contact cu victima	
	3.2. Respectarea confidențialității	
	3.3. Referirea victimei la serviciile de suport	
	3.4. Evaluarea individuală a victimei și luarea măsurilor de protecție	
	3.5. Participarea victimei la procedură, informarea și menținerea comunicării	
4	Indicatorii de prejudecată	45
5	Pregătirea probatoriului	53
	5.1. Tipuri de probe	
	5.2. Impactul asupra victimei ca probă	
	5.3. Surse de probă	
	5.4. Particularități privind cercetarea în mediul online a discursului urii	
6	Trimiterea în judecată	59
	Bibliografie	63

Foto Asociația ACCEPT

„113. Atunci când anchetează incidente violente, cum ar fi relele tratamente, autoritățile statului au obligația de a lua toate măsurile necesare pentru a descoperi orice posibile motive discriminatorii, ceea ce Curtea recunoaște că este o sarcină dificilă. Obligația statului pârât de a ancheta posibilele motive discriminatorii ale unui act de violență este obligația de a folosi cele mai bune metode, dar nu este una absolută. Autoritățile trebuie să facă ceea ce este rezonabil în circumstanțele respective pentru a colecta și asigura probele, pentru a explora toate metodele practice de descoperire a adevărului și pentru a pronunța decizii temeinic motivate, imparțiale și obiective, fără omiterea unor fapte suspecte, care pot indica acte de violență induse, de exemplu, de intoleranța rasială sau religioasă, sau violență motivată de discriminare pe bază de gen [...] Examinarea cazurilor de violență și brutalitate care rezultă din atitudini discriminatorii de pe o poziție de egalitate cu cauzele care nu au astfel de conotații ar însemna să fie ignorată natura specifică a unor acte cu efecte deosebit de distructive pentru drepturile fundamentale. A nu face diferența între modul în care sunt abordate situații fundamental diferite poate constitui un tratament nejustificat, care contravine art. 14 din Convenție ...”

CEDO, M.C. și A.C. c. România, 12 aprilie 2016, cererea nr. 12060/12

1 Introducere

România și-a asumat la nivel național și internațional obligația de a combate infracțiunile motivate de ură. Fie că vorbim despre *Convenția Europeană a Drepturilor Omului* sau despre *Decizia cadru 2008/913/JAI a Consiliului din 28 noiembrie 2008 privind combaterea anumitor forme și expresii ale rasismului și xenofobiei prin intermediul dreptului penal*, România are obligația să depună toate diligențele pentru sancționarea penală și investigarea efectivă a infracțiunilor motivate de ură.

Acest ghid se adresează procurorilor și ofițerilor de investigații care se ocupă de infracțiunile motivate de ură. El este un document de lucru pas cu pas, menit să le dea traiectoria – cum abordează un caz de la momentul 0 și până la instanța de judecată, cu accent pe relația cu victima. Ghidul este inspirat de materialul realizat de [OSCE/ODIHR împreună cu International Association of Prosecutors, Prosecuting Hate Crimes. A Practical Guide \(2014\)](#) și operaționalizează informațiile din Metodologia de investigare a infracțiunilor motivate de ură (Ordinul nr.184/30 octombrie 2020 pentru aprobarea metodologiei de investigare a infracțiunilor motivate de ură, emis de Procurorul General al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție).

1.1. De ce acordăm atenție specială infracțiunilor motivate de ură?

Atenția specială de care se bucură infracțiunile motivate de ură în politica penală a statului vine din faptul că sunt acte cu efecte deosebit de distructive pentru victimă, pentru comunitatea din care aceasta face parte și pentru societate în general.¹

¹ A se vedea FRA – Agenția pentru drepturile fundamentale a Uniunii Europene, Demascarea motivelor bazate pe prejudecată ale infracțiunilor: selecție de cauze relevante ale Curții Europene a Drepturilor Omului, 2021, disponibilă la <https://fra.europa.eu/sites/default/files/>

Infracțiunile motivate de ură² sunt îndreptate împotriva a ceea ce reprezintă un individ, victima fiind selectată pe baza unei caracteristici identitare fundamentale a unei persoane (reală sau percepută de făptuitor) sau pe baza apartenenței sale la un grup (pe criteriul de etnie, religie, limbă, orientare sexuală, dizabilitate, etc). Infracțiunile motivate de ură sunt considerate „infracțiuni - mesaj”, deoarece prin actul respectiv făptuitorul transmite mesajul conform căruia atât victima, cât și grupul din care face parte nu sunt acceptate sau nu sunt în siguranță.³ Printre cele mai explicite manifestări ale acestui fapt se numără cazul unui tânăr băiat de etnie romă din Bulgaria, victimă a unei infracțiuni motivate de ură, care a îndrăznit să îi spună făptuitorului „dar suntem egali, nu-i așa?” Ca răspuns, făptașul l-a lovit pe băiat, doborându-l la pământ și a continuat să-l lovească cu comentarii ofensatoare – înregistrând scena video cu mândrie pe telefonul său mobil și postând videoclipul online.⁴

Așadar, impactul asupra victimei și a grupului din care aceasta face parte este mai mare decât în cazul victimelor care nu au fost selectate în acest fel, tocmai deoarece primele au căzut victime din cauza unei caracteristici a lor înnăscute sau a unei apartenențe care nu poate fi modificată după împrejurări. Cercetările arată că aceste persoane ajung deseori la depresie și anxietate ca urmare a expunerii la infracțiuni motivate de ură.⁵ Ca răspuns la această situație de vulnerabilitate, legislația noastră recunoaște victimele infracțiunilor săvârșite din ură și victimele afectate de o infracțiune din cauza prejudecăților sau din motive de discriminare care ar putea avea legătură în special cu caracteristicile lor personale, ca făcând parte din categoria **victimelor vulnerabile**, alături de victimele copii, victimele care sunt în relație de dependență față de

autorul infracțiunii, victimele terorismului, ale criminalității organizate, ale traficului de persoane, ale violenței în cadrul relațiilor apropiate, ale violenței sexuale sau ale exploatării, victimele cu dizabilități, precum și victimele care au suferit un prejudiciu considerabil ca urmare a gravității infracțiunii.⁶

Infracțiunile motivate de ură au un impact negativ asupra societății în general, deoarece este afectată buna înțelegere între membrii societății, pe criterii etnice, religioase sau care țin de limbă, orientare sexuală, dizabilitate, etc. În plus, există riscul escaladării faptelor bazate pe prejudecată și pe discriminare. În anumite condiții, discursul urii poate escalada în acte de violență motivată de ură.⁷ Lipsa de reacție din partea autorităților întărește sentimentul de impunitate și dă curaj celor care săvârșesc astfel de fapte să meargă mai departe cu violența și intimidarea, în timp ce se erodează și mai mult încrederea victimelor în autorități și în protecția legii. De aceea este important ca orice incident motivat de ură, prejudecată sau discriminare să fie tratat cu seriozitate de către autorități.

Chiar dacă infracțiunile motivate de ură pot afecta majoritatea populației, la nivel statistic este demonstrat faptul că ele afectează anumite grupuri minoritare, unele dintre ele fiind expuse prejudecăților și discriminării o vreme îndelungată. De exemplu, datele din sondajul Eurobarometru special nr. 535 (efectuat în aprilie-mai 2023)⁸ arată amploarea prejudiciului adus grupurilor vulnerabile la sărăcie, excluziune socială și marginalizare. În 2023, 40 % dintre respondenții din România consideră că discriminarea este larg răspândită pe baza originii etnice, 53 % că este larg răspândită pe baza apartenenței la etnia romă și 45 % – bazată pe situația socio-economică. Cu toate acestea, romii trebuie să facă față majorității motivelor de discriminare, fiind extrem de săraci, având o culoare mai închisă a pielii și vorbind cu accent diferit. Ca urmare a acestei combinații de factori, în relațiile cu cetățenii lor romi, un număr considerabil de non-romi se ocupă, de fapt, de o construcție socială a persoanelor marginalizate, pe care le percep ca fiind predispuși la comportamente infracționale. Cu alte cuvinte, romii tind adesea să fie percepuți a priori cu suspiciune și neîncredere – o prezumție specifică de vinovăție care crește riscul de victimizare.

Recomandările organismelor internaționale de protecție a drepturilor omului pun accent în principal pe actele de violență cu caracter rasist, îndreptate împotriva persoanelor de etnie romă⁹ și cele cu caracter homofob/

[fra_uploads/fra-2018-unmasking-bias-motives-paper_ro.pdf](#).

- 2 Traducere din limba engleză a “hate crimes” – infracțiuni motivate de ură. Mai sunt denumite și infracțiuni motivate de prejudecată, deoarece mobilul infracțiunii are la bază ura ca emoție puternică generată de o prejudecată asociată cu o caracteristică identitară a persoanei. Este important de reținut faptul că legiuitorul roman a ales să incrimineze infracțiunile motivate de ură sub forma modelului selecției discriminatorii, care presupune că infractorul își alege cu intenție victima datorită unei caracteristici protejate, însă nu este necesar ca acesta să simtă ură sau ostilitate concretă, pentru ca infracțiunea să fie dovedită, spre deosebire de modelul bazat pe ostilitate. A se vedea International Association of Prosecutors, OSCE/ODIHR, “Prosecuting Hate Crimes. A practical guide”, 2014, pp.20-21. A se vedea de asemenea, Coaliția Nediscriminare, Avocatul Poporului, “Cartea II Îndrumar privind investigarea infracțiunilor motivate de ură”, Chișinău, 2016, pp.59-62.
- 3 Procurorul General al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, Ordinul nr.184/30 octombrie 2020 pentru aprobarea metodologiei de investigare a infracțiunilor motivate de ură, Capitolul I Considerații generale.
- 4 Inițial, cazul a fost clasificat drept „huliganism”, dar la final, infracțiunea a fost definită ca fiind determinată de motive „huliganice și xenofobe” – nu „huliganice și rasiste”. A se vedea Dimitrov, Dimitar (2016), *Bătăia din Ovchepolci este un exemplu academic de infracțiune motivată de ură*, Marginalia, 27 aprilie 2016 (text în limba bulgară).
- 5 Ibid.

6 Codul de procedură civilă, art.113 alin.(2).

7 A se vedea Scala lui Gordon Allport, 1954.

8 Comisia Europeană (2023), *Discriminarea în Uniunea Europeană. Raportul Eurobarometru special 535*, aprilie-mai 2023.

9 FRA Roma Survey 2021, disponibil la <https://fra.europa.eu/en/data-and-maps/2023/roma-survey-2021>, care arată că 20% dintre respondenți declară că s-au simțit discriminați pe criteriul etniei romi, în ultimele 12 luni, în ceea ce privește aspecte fundamentale ale vieții

transfob. La ora actuală, persoanele de etnie romă și persoanele LGBTI sunt raportate ca fiind comunitățile predominant afectate de infracțiuni motivate de ură.¹⁰

Așadar este vorba despre grupuri cu privire la care există în societate sentimente de respingere și neacceptare. Având în vedere că persoanele care fac parte din organele judiciare provin din societate, este de așteptat ca și ele să împărtășească aceste stereotipuri și prejudecăți. În același timp, răspunsul autorităților atunci când primesc o plângere privind un incident sau o infracțiune motivată de ură nu poate fi influențat sau determinat de prejudecăți sau de discriminare, întrucât s-ar constitui într-un abuz și o încălcare a legii.¹¹ Din aceste motive, este important să conștientizăm existența prejudecăților prevalente la nivelul societății și la nivel individual și nevoia de a le depăși în desfășurarea activității profesionale și exercitării funcției.

1.2. Ce putem face pentru a combate infracțiunile motivate de ură?

Un prim pas în combaterea infracțiunilor motivate de ură a fost să adoptăm o serie de prevederi legislative de sancționare a lor și o metodologie de investigare a acestor infracțiuni, pe care le vom descrie și explica în acest ghid. Pasul următor constă în punerea în aplicare a acestor norme, o chestiune ce ține de respectarea și aplicarea legii ca și caracteristică a statului de drept, conform articolului 1 din Constituția României.

Un aspect cheie în punerea în aplicare a normelor ce sancționează infracțiunile motivate de ură ține de identificarea lor ca făcând parte din această tipologie specială de infracțiuni – infracțiuni care au ca motivație prejudecata. Acest lucru este important din mai multe puncte de vedere: presupune respectarea unei metodologii de investigare specifice, atrage aplicarea unor prevederi legale distincte, de exemplu circumstanța agravantă la aplicarea pedepsei, prevăzută de articolul 77 litera h din Codul penal,

lor, precum găsirea unui loc de muncă, la locul de muncă, în ceea ce privește locuirea, educația, sănătatea, administrația publică și privind alte servicii.

10 E.g. European Commission against Racism and Intolerance (ECRI), Raport privind România (al cincilea ciclu de monitorizare), 5.06.2019, disponibil la <https://rm.coe.int/fifth-report-on-romania/168094c9e5>; Comitetul ONU privind Eliminarea Discriminării împotriva Femeilor (CEDAW), Observații Finale către România, 2017, paragraf.37.c, CEDAW/C/ROU/CO/7-8 (CEDAW 2017), disponibil la <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N17/227/97/PDF/N1722797.pdf?OpenElement>.

11 E.g. Codul penal, articolul 296 și articolul 297 alin.(2).

relația cu victimele infracțiunilor motivate de ură implică anumite specificități și drepturi ale victimelor, precum măsurile de protecție a martorilor vulnerabili, prevăzute de articolul 113 din Codul de procedură penală.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat în mai multe rânduri că statele părți au obligația de a investiga și de a descoperi motivația bazată pe prejudecățile legate de rasă, etnie, religie și homofobie și de a efectua o investigație promptă și eficientă.¹² De exemplu, în cauza *Stoica c. România*, CEDO face următoarea afirmație privind obligativitatea reținerii motivației discriminatorii în cazul infracțiunilor motivate de ură rasială îndreptată împotriva romilor:

”

„A trata violența și brutalitatea generate de rasism cu aceeași măsură cu care sunt tratate incidentele violente fără substrat rasial ar însemna a închide ochii la natura specifică acestor acte care sunt în mod particular distructive pentru drepturile fundamentale. A nu face necesara distincție între modurile în care situații esențiale diferite sunt tratate constituie un tratament nejustificat împotriva prevederilor art. 14 din Convenție.”¹³

În particular, CEDO a statuat asupra obligației de a evalua indicatorii de prejudecată și de a-i susține cu probe concludente, inclusiv afirmațiile care acompaniază violența și activitatea din social media ale făptuitorilor (*Nachova c. Bulgaria; M.C. & A.C. c. România*). Mai mult, CEDO a decis că dacă nu se investighează și nu se ia în considerare elementul motivației bazate pe prejudecată în stabilirea pedepsei, atunci răspunsul statului este în mod fundamental compromis raportat la obligația sa de a combate impunitatea în cazul infracțiunilor motivate de ură (*Sabalić c. Croația*, 2021, paragraf.114) și la politicile antidiscriminare în general (*M.C. & A.C. c. România*, paragraf. 124).

12 A se vedea FRA – Agenția pentru drepturile fundamentale a Uniunii Europene, Demascarea motivelor bazate pe prejudecată ale infracțiunilor: selecție de cauze relevante ale Curții Europene a Drepturilor Omului, 2021, disponibilă la https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-unmasking-bias-motives-paper_ro.pdf.

13 CEDO, *Stoica c. România*, Nr. 42722/02, 4 martie 2008, paragraf.119.

“124. Mai important cu privire la acest aspect, Curtea consideră că autoritățile nu au luat măsuri rezonabile pentru a examina rolul jucat de posibilele motive homofobe aflate în spatele atacului. Necesitatea efectuării unei anchetări adecvate a posibilității ca discriminarea să fi fost motivația atacului era indispensabilă, având în vedere ostilitatea împotriva comunității LGBTI în statul pârât (supra, pct. 46) și în lumina declarațiilor reclamanzilor potrivit cărora vorbe pline de ură, în mod clar homofobe, au fost rostite de atacatori în timpul incidentului. [...] Curtea consideră că, fără o astfel de abordare riguroasă din partea autorităților de aplicare a legii, infracțiunile motivate de prejudecăți sunt în mod inevitabil, tratate pe picior de egalitate cu cauzele care nu implică astfel de conotații, iar indiferența rezultată ar fi echivalentă cu încuviințarea oficială, sau chiar complicitate la infracțiunile motivate de ură [...] În plus, fără o anchetă adecvată, ar fi dificil ca statul pârât să pună în aplicare măsuri care vizează îmbunătățirea păstrării ordinii în cazul unor demonstrații pașnice similare, în viitor, prejudiciind astfel încrederea publicului în politica antidiscriminare a statului...”

CEDO, M.C. și A.C. c. România, 12 aprilie 2016, cererea nr. 12060/12

Mai mult, în cauza *Cobzaru c. Romania*,¹⁴ care a vizat investigația penală cu privire la preținse fapte de violență ale unor lucrători de poliție asupra unui cetățean de etnie romă într-o secție de poliție, CEDO a constatat că autoritățile aveau obligația de a cerceta posibilele motive rasiste din spatele violenței, chiar dacă organele de urmărire penală nu au avut dovezi *prima facie* (dovezi la prima vedere, de tipul afirmațiilor rasiste făcute în timpul atacului) cu privire la motivația bazată pe ură rasială, deoarece trebuiau să țină cont de contextul notoriu al abuzurilor față de romi în care au fost implicați agenți ai statului, raportate în perioada respectivă. De exemplu, procurorii ar fi trebuit să verifice dacă polițiștii în cauză mai fuseseră implicați în astfel de incidente sau dacă mai aveau plângeri depuse împotriva lor pe motiv de discriminare rasială.¹⁵

¹⁴ CEDO, *Cobzaru c. România*, nr. 48254/99, 26 iulie 2007.

¹⁵ Id., paragraf. 96-98.

În prezent, se află în fața Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, în supraveghere consolidată, executarea a trei hotărâri ale CEDO privind infracțiunile motivate de ură în România: *M.C. și A.C. c. României* (2016), *Lingurar c. României* (2019), *Asociația ACCEPT și altele c. României* (2021). Hotărârile privesc lipsa unei investigații eficiente a infracțiunilor motivate de ură și prejudecățile poliției față de comunitatea LGBTI și comunitatea romă.¹⁶

Așadar, **răspunsul autorităților trebuie să fie prompt și eficace**, deoarece aceasta este cea mai bună modalitate de a dovedi imparțialitate și de a crește încrederea victimei respective și a comunității afectate în instituții și în lege.¹⁷ În plus, este esențial ca publicul larg și comunitățile afectate să cunoască eforturile autorităților de combatere a infracțiunilor motivate de ură. În acest scop, organele judiciare ar trebui să prezinte în presă cazuri urmărite penal din acest domeniu, transmițând mesajul că astfel de comportamente nu sunt tolerate într-un stat democratic. Această comunicare trebuie să fie făcută cu foarte multă grijă în ceea ce privește alegerea momentului oportun, pentru a nu periclită investigația, duce la escaladarea conflictului și pune în pericol siguranța victimelor și trebuie să respecte confidențialitatea datelor personale ale victimei, obligație detaliată mai jos, în Secțiunea 3.2. De asemenea, cooperarea între organele de drept și comunitățile afectate, alături de campaniile publice de conștientizare a populației locale cu privire la necesitatea respectării demnității și a drepturilor omului sunt importante în completarea și sprijinirea aplicării eficiente a cadrului legislativ.

Comitetul ONU împotriva Torturii, Observații Finale către România, 2015, paragraf.10, CAT/C/ROU/CO/2 (CAT 2015)

„Să combată impunitatea și să prevină comportamentul inadecvat și discriminatoriu al poliției, asigurându-se că toate cazurile de utilizare excesivă a forței de către oamenii legii împotriva membrilor comunității de romi sunt investigate prompt și eficient și sunt urmărite penal în temeiul articolelor corespunzătoare din Codul penal, luând în considerare orice motive rasiste, și că cei responsabili sunt aduși în fața justiției, iar victimele beneficiază de despăgubiri adecvate și de o reabilitare completă.”

¹⁶ Consiliul Europei, Comitetul de Miniștri, *1406th DH meeting (07-09 June 2021) – Notes*, privind cauza CtEDO, Lingurar contra României, 16 aprilie 2019, 48474/14.

¹⁷ Procurorul General al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, Ordinul nr.184/30 octombrie 2020 pentru aprobarea metodologiei de investigare a infracțiunilor motivate de ură, Capitolul I Considerații generale.

2 Sediul materiei și definiții

2.1. Definiția de lucru a infracțiunilor motivate de ură

Termenul „infracțiune motivată de ură” nu desemnează o infracțiune anume din Codul penal românesc, ci este un termen-umbrelă, care se referă la infracțiunile comise de făptuitor pe baza unei motivații discriminatorii – atunci când obiectul sau persoana a fost vizată pe un motiv protejat de lege împotriva discriminării. În sistemul penal românesc, aceasta înseamnă că este vorba despre orice fel de infracțiune atunci când a fost comisă în circumstanța agravantă prevăzută de art.77 lit.h [Cod penal](#),¹⁸ precum și despre infracțiuni de sine stătătoare, precum:

- Abuzul în serviciu prin limitarea unor drepturi bazate pe discriminare (articolul 297.(2) Cod penal);
- Incitarea la violență, ură sau discriminare (articolul 369 Cod penal);
- Tortura motivată de discriminare (articolul 282.(1).(d) Cod penal);
- Împiedicarea exercitării libertății religioase (articolul 381 Cod penal);
- Profanarea locurilor sau obiectelor de cult (articolul 382 Cod penal);
- Genocidul (articolul 438 Cod penal);
- Infracțiunile incriminate de OUG 31/2002 privind interzicerea organizațiilor, simbolurilor și faptelor cu caracter fascist, legionar, rasist sau xenofob și a promovării cultului persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni de genocid contra umanității și de crime de război, cu modificările și completările ulterioare;¹⁹
- Infracțiunile incriminate de Legea nr. 2/2021 privind unele măsuri pentru prevenirea și combaterea antițigănistului;²⁰
- Infracțiunile incriminate de Legea 157/2018 privind unele măsuri pentru prevenirea și combaterea antisemitismului.²¹

18 Id., art.1.(1).

19 [Ordonanță de urgență nr. 31 din 13 martie 2002](#) privind interzicerea organizațiilor, simbolurilor și faptelor cu caracter fascist, legionar, rasist sau xenofob și a promovării cultului persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni de genocid contra umanității și de crime de război, publicată în Monitorul Oficial nr. 214 din 28 martie 2002.

20 [Legea nr. 2 din 4 ianuarie 2021](#) privind unele măsuri pentru prevenirea și combaterea antițigănistului, publicată în Monitorul Oficial nr. 8 din 5 ianuarie 2021.

21 [Legea nr.157 din 2 iulie 2018](#) privind unele măsuri pentru prevenirea și combaterea

2.2. Modelul selecției discriminatorii

Din modul de formulare a prevederilor legale de mai sus, reiese că modelul de incriminare a infracțiunilor motivate de ură ales de legiuitorul român este cel al selecției discriminatorii, spre deosebire de modelul ostilității față de grup. Așadar, pentru încadrarea la infracțiune motivată de ură, nu este nevoie să se dovedească prezența urii sau a prejudecății autorului faptei în legătură cu criteriul vizat. Este suficient să se dovedească faptul că persoana sau obiectul infracțiunii au fost vizate datorită legăturii lor reale sau percepute cu unul dintre criteriile protejate: rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, gen, orientare sexuală, opinie ori apartenență politică, avere, origine socială, vârstă, dizabilitate, boală cronică necontagioasă sau infecție HIV/SIDA, ori pentru alte împrejurări de același fel, considerate de făptuitor drept cauze ale inferiorității unei persoane în raport cu celelalte.

Ceea ce contează este **percepția autorului** infracțiunii că persoana sau obiectul vizat ar avea legătura cu unul dintre criteriile protejate, nefiind nevoie să dovedim existența acestei legături în realitate. De exemplu, într-un caz de omucidere a unui tânăr vizat deoarece fusese perceput de făptuitori ca fiind gay, CEDO a decis că autoritățile aveau obligația să aplice agravanta la stabilirea pedepsei, chiar dacă victima nu era homosexual.²² Pentru a dovedi percepția autorului în legătură cu criteriul trebuie să se plece de la percepția victimei că a fost vizată pe respectivul criteriu și/sau de la ceilalți indicatori de prejudecată, pe care i-am detaliat în Capitolul 4.

Discriminarea prin asociere trebuie de asemenea sancționată atunci când duce la infracțiuni motivate de ură. Într-un caz în care un bărbat de etnie romă și partenera sa de viață care nu era de etnie romă au fost atacați pe motivul etniei rome, CEDO a decis că autorii ar fi trebuit urmăriți pentru infracțiuni motivate de ură împotriva ambelor victime, chiar dacă a doua nu era și nici nu fusese percepută ca fiind de etnie romă, ci pentru că era soția unui bărbat de etnie romă.²³ Așadar, legătura cu criteriul protejat se referă nu doar la situația în care este vizat statutul personal sau o caracteristică reală sau percepută privind victima însăși, ci și atunci când este vizată asocierea sau afilierea reală sau percepută a victimei cu o altă persoană

care posedă în realitate sau este prezumată că posedă un statut particular sau o caracteristică protejată. Această legătură poate lua forma statutului de membru sau de asociat într-un anumit grup, afilierea cu un membru al unui anumit grup, sub forma relației personale, prieteniei sau căsătoriei.²⁴

De asemenea, investigația nu poate exclude motivația legată de prejudecată pentru simplul fapt că au fost prezente și alte motive (există motive mixte). În cauza *Balazs c. Ungaria*, CEDO a decis că nu este nevoie să se probeze că „insulta a fost „tocmai” din cauza faptului că reclamantul este rom”. Așadar, nu numai faptele bazate exclusiv pe caracteristicile victimei pot fi calificate drept infracțiuni motivate de ură. Pentru Curte, făptuitorii pot avea motive mixte, fiind influențați de factori situaționali la fel sau mai puternici decât de atitudinea lor de prejudecată față de grupul din care face parte victima.²⁵

2.3. Criterii protejate

Criteriile protejate sunt caracteristici ale persoanelor care stau la baza anumitor prejudecăți și comportamente discriminatorii manifestate în societate. Majoritatea criteriilor enumerate în lista criteriilor protejate din articolul 77 litera h din Codul penal au un înțeles clar evident (de exemplu „limbă”, „religie”, „opinie”, „apartenență politică”, „avere”, „vârstă”, „boală cronică necontagioasă”, „infecție HIV/SIDA”), dar sunt unele pentru a căror înțelegere este nevoie de mai multă interpretare (de exemplu „rasă”, „naționalitate”, „etnie”, „gen”, „orientare sexuală”, „origine socială”, „dizabilitate”).

„**Rasă**” este doar un construct social, iar comunitatea internațională a respins orice doctrină a superiorității rasiale sau teorii care încearcă să fundamenteze existența unor rase umane distincte.²⁶ În contextul legislativ aplicabil infracțiunilor motivate de ură, termenul „rasă” este folosit ca un termen umbrelă, care acoperă noțiunile de **etnie**,

antisemitismului, publicată în Monitorul Oficial nr.561 din 4 iulie 2018.

22 CEDO, *Stoyanova c. Bulgaria*, nr. 56070/18, 14 iunie 2022, paragraf. 70-76.

23 CEDO, *Skorjanec c. Croația*, nr. 25536/14, 28 martie 2017, paragraf. 56: „obligația autorităților de a căuta o posibilă legătură între atitudinile rasiste și un anumit act de violență, care face parte din responsabilitatea care revine statelor în temeiul articolului 3 coroborat cu articolul 14 din Convenție, se referă nu numai la actele de violență bazate pe statutul sau caracteristicile personale reale sau presupuse ale victimei, ci și la actele de violență bazate pe asocierea sau afilierea reală sau presupusă a victimei cu o altă persoană care posedă efectiv sau e presupus a poseda un anumit statut sau o caracteristică protejată.”

24 Id., paragraf.66: „... Într-adevăr, unele victime ale infracțiunilor motivate de ură sunt alese nu pentru că posedă o anumită caracteristică, ci din cauza asocierii lor cu o altă persoană care, de fapt sau probabil, posedă caracteristica respectivă. Această legătură poate lua forma apartenenței sau asocierii victimei la un anumit grup, sau a afilierii reale sau percepute a victimei cu un membru al unui anumit grup, de exemplu, printr-o relație personală, prietenie sau căsătorie.”

25 CEDO, *Balazs c. Ungaria*, nr. 15529/12, 20 octombrie 2015, paragraf. 70-76.

26 Organizația Națiunilor Unite (ONU), The Durban Declaration and programme of action, World Conference against Racism, preambul, 2001, disponibil la <http://www.un.org/WCAR/durban.pdf>.

culoarea pielii și naționalitate. Pentru a determina conținutul termenului rasă, putem folosi definiția din articolul 1 al Convenției ONU privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială (CERD), în care „**discriminarea rasială**” constă în „orice deosebire, excludere, restricție sau preferință întemeiată pe rasă, culoare, ascendență sau origine națională sau etnică, care are ca scop sau efect de a distruge sau compromite recunoașterea, folosința sau exercitarea, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale în domeniile politic, economic, social și cultural sau în oricare alt domeniu al vieții publice.”

„**Etnie**” constă în apartenența la un grup care se distinge printr-un set de caracteristici precum religia, cultura, originea geografică, istoria, limbă.

„**Minoritatea romă**” este un termen umbrelă, care desemnează unul dintre cele mai mari grupuri etnice minoritare din Europa, estimat între 10 și 12 milioane,²⁷ dintre care aproximativ 6 milioane trăiesc în Uniunea Europeană, mai ales în România și Bulgaria.²⁸ Pe teritoriul României sunt identificate mai multe „neamuri ale romilor”, a căror denumiri au legătură cu îndeletnicirile tradiționale ale grupului respectiv, în vechime: boldeni/lorari, cărămidari/cărămizari, ursari, fierari, gabori, xoraxané (turci), spoitori, căldărari, lăutari, lovari, romungre, argintari, vătrași, rudari.²⁹ „Rom” este un cuvânt vechi al limbii rromani care înseamnă “om”, „bărbat”, „soț” și a fost folosit dintotdeauna pentru desemnarea apartenenței etnice a romilor, spre deosebire de “țigan” care este un cuvânt cu conotație peiorativă, provenit din limba greacă “athinganoi”, care înseamnă de neatins, spurcat, iar în perioada sclaviei romilor denumea o categorie socială de rob/ sclav.³⁰ În hotărârea dată în cauza *Lingurar c. România*, CEDO

27 Comisia Europeană, EU Roma strategic framework for equality, inclusion and participation for 2020 – 2030, 07.10.2010, p.1, disponibil la https://commission.europa.eu/system/files/2021-01/eu_roma_strategic_framework_for_equality_inclusion_and_participation_for_2020_-_2030_0.pdf.

28 European Parliamentary Research Services, Briefing “Understanding EU action on Roma inclusion”, disponibil la [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/690629/EPRS_BRI\(2021\)690629_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/690629/EPRS_BRI(2021)690629_EN.pdf).

29 UNICEF, Modulul 1, 1.4. Cunoașterea comunității roma S2, Material dezvoltat în cadrul proiectului “Incluziunea socială prin furnizarea de servicii integrate la nivelul comunității – Servicii Comunitare pentru copii”, disponibil la <https://www.unicef.org/romania/media/4601/file/4.pdf>.

30 Ibid.

folosește interșanjabil termenii de „rasă” sau „etnie”, când califică ca fiind discriminatorie elaborarea de profiluri etnice de către autorități la organizarea raziei poliției din 15 decembrie 2011 („motivele pretins rasiale”, „prejudecați rasiale”, „discriminare etnică”).³¹ În contextul în care jurisprudențial infracțiunile motivate de ură îndreptate împotriva romilor sunt considerate ca fiind motivate rasial sau pe criteriul etniei, iar minoritatea romă este și minoritate națională, este important ca aceste infracțiuni să fie evidențiate din numărul total al infracțiunilor motivate de ură pe fiecare dintre aceste criterii, pentru a putea să avem un număr total privind romii, fără confuzii generate de modul de înregistrare sub un criteriu sau altul.

Cu toate acestea, este important să se țină seama de faptul că, din perspectiva discriminării, a hărțuirii și a violenței – cu infracțiunile motivate de ură ca manifestare extremă a acestei triade – categoria „romi” are mai puțin de a face cu identitatea autentică a persoanei (se autoidentifică persoana drept romă?) și mai mult cu identitatea definită extern, impusă de discriminator, hărțuitor sau autor al infracțiunilor motivate de ură. Infractorul comite infracțiuni motivate de ură împotriva unei persoane care este **percepută** ca reprezentând o construcție socială a unui „țigan” cu toate trăsăturile negative asociate cu aceasta. Prin urmare, atunci când se observă, se cuantifică și se abordează cazurile de infracțiuni motivate de ură împotriva romilor, este mai adecvat să se definească aceste cazuri ca fiind cazuri împotriva persoanelor **percepute ca fiind rome/„țigani”**.

„**Naționalitate**” poate avea două înțelesuri. În sens restrâns, se referă la cetățenie, adică legătura legală dintre stat și individ, fără a indica neapărat originea etnică. În sens larg, se referă la afilierea culturală cu o anumită națiune care poate fi legată de o anumită țară, alta

31 CEDO, *Lingurar c. România*, nr. 48474/14 16 aprilie 2019, paragraf.74-78: “76. Examinând faptele prezentei cauze, Curtea consideră că maniera în care autoritățile au justificat și au executat razia poliției arată că poliția își exercitase puterea în mod discriminatoriu, așteptându-se ca reclamanții să fie infractori din cauza originii lor etnice. Comportamentul însuși al reclamanților a fost extrapolat dintr-o percepție stereotipă pe care o au autoritățile în privința comunității rome în ansamblu. Curtea consideră că reclamanții fuseseră vizați din cauză că erau romi și din cauză că autoritățile percepeau comunitatea romă ca anti-socială și infracțională. Această concluzie, susținută și de rapoartele generale privind stereotipurile rasiale despre romi prezentate de terța parte (a se vedea supra, pct. 63), depășește simpla exprimare a îngrijorării privind discriminarea etnică în România (a se vedea supra, pct. 61 și, în sens contrar, Ciorcan, citată anterior, pct. 160). Dovedește concret că deciziile de a organiza razia poliției și de a folosi forța împotriva reclamanților erau luate pe considerente bazate pe etnia reclamanților. Autoritățile au făcut automat legătura între etnicitate și comportamentul infracțional, prin urmare profilurile etnice elaborate pentru reclamanți erau discriminatorii.”

decât cea a cărei cetățenie o are persoana în cauză.³² De exemplu, în România sunt recunoscute prin lege 19 minorități naționale cu propria identitate etnică, care fac parte din Consiliul Minorităților Naționale și au reprezentare în Parlamentul României: albanezii, armenii, bulgarii, cehii, slovaci, croații, evreii, germanii, grecii, italienii, macedonenii, polonezii, romii, rușii-lipoveni, rutenii, sârbii, tătarii, turcii, ucrainenii.³³

„**Gen**” este definit în Legea 202/2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați, respectiv ca: „ansamblul format din rolurile, comportamentele, trăsăturile și activitățile pe care societatea le consideră potrivite pentru femei și, respectiv, pentru bărbați” (art.4 lit.d3). Același act normativ prevede o definiție distinctă pentru „**sex**”, constând din: „ansamblul trăsăturilor biologice și fiziologice prin care se definesc femeile și bărbații” (art.4 lit.d²). Așadar, prin includerea criteriului gen se pedepsesc infracțiunile motivate de ură îndreptate împotriva persoanelor, nu numai pe baza a ceea ce sunt din punct de vedere biologic și fiziologic (femei, respectiv bărbați), ci și datorită anumitor roluri, comportamente, trăsături sau activități care sunt atribuite de societate femeilor, respectiv bărbaților și pe care persoanele vizate și le-au asumat prin prisma identității lor de gen,³⁴ care corespunde sau nu cu cea atribuită la naștere. În acest context, legea protejează și persoanele transgender.

„**Transgender**” este un termen umbrelă care include acei oameni care au o identitate de gen diferită de sexul atribuit la naștere. Termenul include acele persoane care simt necesitatea, preferă sau aleg, prin

32 În acest context este utilă noțiunea de „xenofobie”. Acesta nu este un criteriu distinct de discriminare prevăzut de lege, ci un termen-umbrelă, care grupează mai multe criterii. „Xenofobia” desemnează ostilitatea față de „străini” și poate viza grupuri caracterizate prin diferența de rasă, etnie, naționalitate sau minorități religioase, precum și pe cei care susțin astfel de minorități, deoarece sunt percepute de către autori ca punând în pericol unitatea țării sau identitatea națională colectivă.

33 Consiliul Minorităților Naționale este organ consultativ al Guvernului României, fără personalitate juridică, în coordonarea Departamentului pentru Relații Interetnice, <https://dri.gov.ro/w/scurta-descriere-consiliul-minoritatilor-nationale/>.

34 „Identitatea de gen” este „experiența privind genul pe care o simte o persoană la nivel interior și în mod individual, care poate sau nu să corespundă cu sexul atribuit la naștere, inclusiv percepția personală privind corpul ... și alte expresii ale genului, inclusiv vestimentația, vorbitul sau gestică.” A se vedea Comisia Europeană (2018), Trans and Intersex Rights a Comparative Analysis, pp. 34-35; CE, EU LGBTIQ Strategy 2020 - 2025, p.2, nota 2. Așadar, fiecare avem o identitate de gen. Persoanele transgender au o identitate de gen diferită celei corespunzătoare sexului atribuit la naștere, așa cum se regăsește în așteptările sociale predominante. A se vedea de asemenea, Comisia Europeană (2020), Legal gender recognition in the EU, p. vii.

limbaj, termeni de adresare, îmbrăcăminte, accesorii, machiaj sau modificări corporale, să se prezinte diferit față de așteptările legate de genul atribuit lor la naștere. Acest concept cuprinde persoanele care au parcurs tranziția medicală sau juridică (persoane cu un trecut trans), dar și pe persoanele care se identifică transgender dar nu tranziționează, precum și pe toți cei care au o identitate de gen sau o exprimare a genului neconformă cu standardul de „masculin” sau „feminin”. Neconformitatea respectivă se poate manifesta prin vestimentație și/sau modificări corporale, inclusiv intervenții chirurgicale.³⁵

„**Orientarea sexuală**” reprezintă capacitatea unei persoane de a dezvolta emoții, afecțiuni, atracție sexuală și de a intra în relații intime și sexuale cu alte persoane de același gen, de gen diferit sau cu persoane de mai multe genuri.³⁶ Cel mai adesea sunt vizate de infracțiunile motivate de ură pe criteriul orientare sexuală persoanele care aparțin comunității LGBT, adică lesbiene, gay, bisexuali, ca grupuri minoritare.³⁷ Orientarea sexuală nu trebuie confundată cu identitatea de gen. Persoanele transgender pot fi heterosexuale, lesbiene, gay sau bisexuale. LGBTI este acronimul pentru persoanele lesbiene, gay (homosexuale), bisexuale, trans și intersex. O variantă este și LGBTQ, unde Q este inițiala de la termenul **queer**.

„**Originea socială**” reprezintă statutul social cu care s-a născut o persoană, din punct de vedere al clasei sociale, al tipului de familie în care s-a născut, inclusiv din perspectivă economică, după cum rezultă din definiția dată de Comitetul ONU pentru drepturile economice, sociale și culturale, în Comentariul General nr.20.³⁸ Dar în cazul

35 Asociația ACCEPT, Trans în România. Experiențele comunitare, individuale și juridice ale persoanelor transgender din România, noiembrie 2020, disponibil la <https://transinromania.ro/wp-content/uploads/Raport-trans-in-Romania.pdf>.

36 Principiile Yogyakarta, Introducere, disponibil la <https://yogyakartaprinciples.org/introduction/>.

37 CEDO, *Asociația ACCEPT și altele c. România*, nr. 19237/16, 1.06.2021: “123. Pentru aceste motive, Curtea concluzionează că autoritățile nu au luat măsuri rezonabile pentru a ancheta dacă agresiunea verbală a fost motivată de homofobie. Era absolută necesitatea de a efectua o anchetă pertinentă cu privire la posibilitatea ca motive discriminatorii să fi stat la baza agresiunii, având în vedere ostilitatea față de comunitatea LGBT din statul pârât și având în vedere probele în sensul că intrușii au proferat insulte homofobe în timpul incidentului (a se vedea, *mutatis mutandis*, M.C. și A.C. împotriva României, citată anterior, pct. 124, precum și supra, pct. 41-43).”

38 Comitetul ONU pentru drepturile economice, sociale și culturale, *Comentariul General nr.20* Nediscriminarea în domeniul drepturilor economice, sociale și culturale (art. 2.(2) din Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale) E/C.12/GC/20 (2 iulie

romilor, „originea socială” înseamnă adesea asocierea cu o subclasă atribuită romilor de către non-romi – în special de către cei care tind să fie xenofobi și rasiști.

„Dizabilitatea”, în legislația română înseamnă „un concept care cuprinde deficiențele/afectările, limitările de activitate și restricțiile de participare. Acest termen denotă aspectele negative ale interacțiunii dintre individ, care are o problemă de sănătate, și factorii contextuali în care se regăsește, respectiv factorii de mediu și factorii personali.”³⁹

Convenția din 2007 privind drepturile persoanelor cu dizabilități prevede că „dizabilitatea este un concept în evoluție și că acesta rezultă din interacțiunea dintre persoanele cu deficiențe și barierele de atitudine și de mediu care împiedică participarea lor deplină și efectivă în societate în condiții de egalitate cu ceilalți.”⁴⁰ Totodată, Curtea de Justiție a Uniunii Europene a definit dizabilitatea în contextul drepturilor lucrătorilor europeni ca fiind o limitare care rezultă în special din afecțiuni fizice, mintale sau psihice de lungă durată, a căror interacțiune cu diferite bariere poate împiedica participarea deplină și efectivă a persoanei în cauză la viața profesională în condiții de egalitate cu ceilalți lucrători. Curtea a subliniat pe de altă parte că o boală nu poate fi pur și simplu asimilată unei dizabilități. În schimb, în cazul în care boala sau o altă problemă de sănătate corespunde acestei definiții (cum poate fi cazul obezității, de exemplu), acestea trebuie să fie considerate o dizabilitate, indiferent de natura și de originea lor.⁴¹

Este posibil ca o victimă să fie vizată de făptuitor pe baza mai multor criterii protejate dintre cele enumerate mai sus, situație în care formularea enumerării deschise din art.77 lit.h permite reținerea și investigarea unor criterii multiple pentru mobilul infracțiunii, fără a fi nevoie să se facă o ierarhie a acestora sau să se dea prioritate unui criteriu (**discriminare multiplă**).⁴² Mai există o situație când criteriile

2009), paragraf.24.

39 Ministerul Sănătății, [Ordinul 1306/2016 pentru aprobarea criteriilor biopsihosociale de încadrare a copiilor cu dizabilități în grad de handicap și a modalităților de aplicare a acestora](#), art.4 lit.e.

40 Convenția ONU din 2007 privind drepturile persoanelor cu dizabilități, ratificată de România prin Legea nr.221/2010, publicată în Monitorul Oficial nr. 792 din 26.11.2010.

41 CJUE, Curtea de Justiție și egalitatea de tratament, iunie 2020, p.21, <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2020-10/qd-02-20-588-ro-n.pdf>.

42 A se vedea de asemenea, EU High Level Group on combating racism, xenophobia and other forms of intolerance, noiembrie 2018, Guidance note on the practical application

de discriminare se **intersectează** și creează situații speciale de vulnerabilitate, cum ar fi cea a femeilor de etnie romă, a femeilor cu dizabilități, a copiilor de etnie romă, a femeilor singure în vârstă.

2.4. Diferența între incident motivat de ură, infracțiune motivată de ură, discurs al urii și libertate de exprimare

Diferența între incident motivat de ură și infracțiune motivată de ură

Prin **incident motivat de ură** se înțelege orice incident, atac sau act – indiferent dacă este definit ca penal conform legislației naționale sau nu – îndreptat împotriva anumitor persoane, proprietății lor sau împotriva anumitor locații, selectate datorită legăturii lor reale sau percepute cu un grup minoritar (apartenență, afiliere, susținere, calitate de membru). Conceptul de incident motivat de ură include orice manifestări ale intoleranței, de la incidente minore motivate de prejudecăți, până la infracțiuni. Linia de demarcație între incidentele motivate de ură pentru care nu se angajează răspunderea penală și **infracțiunile motivate de ură** ține de „gradul de intensitate necesar aplicării unei pedepse penale”, așa cum a statuat Curtea Constituțională în Decizia nr. 228 din 28 aprilie 2022.⁴³

În situațiile în care procurorul are în fața sa un incident motivat de ură care nu poate atrage răspunderea penală, dar există indicii ale unei conduite ce poate atrage o altă formă de răspundere decât cea penală, de exemplu răspunderea contravențională, acesta va dispune sesizarea autorităților sau instituțiilor publice competente să investigheze cazul din această perspectivă și să aplice sancțiuni, dacă este cazul. Articolul 12 din Metodologia de investigare a infracțiunilor motivate de ură prevede acest mod de lucru și evidențiază instituția [Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării](#) (CNCD).⁴⁴ CNCD investighează plângerile privind faptele de discriminare și poate stabili sancțiuni contravenționale precum amenda de la 1.000 lei la 30.000 lei, dacă discriminarea vizează o persoană fizică,

of the EU Framework Decision 2008/913/JHA on combating racism and xenophobia disponibil la https://ec.europa.eu/newsroom/just/document.cfm?doc_id=55607.

43 Curtea Constituțională a României, Decizia nr. 228 din 28 aprilie 2022, paragraf. 49, disponibilă la: https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2022/06/Decizie_228_2022.pdf.

44 Procurorul General al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, Ordinul nr.184/30 octombrie 2020 pentru aprobarea metodologiei de investigare a infracțiunilor motivate de ură, art.12.

respectiv amendă de la 2.000 lei la 100.000 lei, dacă discriminarea vizează un grup de persoane sau o comunitate.⁴⁵

Diferența dintre infracțiunile motivate de ură și discursul urii

Infracțiunile motivate de ură și discursul urii („hate speech” în engleză) nu sunt sinonime, dar în art.1 alin.1 din Metodologia de investigare a infracțiunilor motivate de ură, anumite forme grave de discurs al urii sunt incluse în sediul materiei în ceea ce privește definiția de lucru a infracțiunilor motivate de ură, respectiv art.369 Cod penal și infracțiunile incriminate de OUG nr.31/2002, respectiv de Legea nr. 2/2021 privind unele măsuri pentru prevenirea și combaterea antițigănistului.⁴⁶ În plus, unele infracțiuni motivate de ură exprimate prin acte de violență asupra persoanei sau acte de distrugere a proprietății pot fi precedate, însoțite sau urmate de afirmații de tipul discursului urii, aspect care ar trebui să se constituie pe de o parte într-un indiciu al săvârșirii infracțiunii cu violență pe motiv de ură și pe de altă parte să conducă la reținerea unui concurs de infracțiuni motivate de ură – una cu reținerea agravantei de la art.77 lit.h Cod penal și a doua de sine stătătoare sub forma discursului urii, în funcție de forma pe care o ia discursul urii și gravitatea sa, după cum vom dezvolta mai jos.

În literatura de specialitate, nu există o definiție universal acceptată pentru termenul „**hate speech**”. Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei definește ca fiind „hate speech”: *„toate formele de exprimare care diseminează, incită, promovează sau justifică ura rasială, xenofobia, anti-semitismul sau alte forme de ură bazate pe intoleranță, inclusiv: intoleranța exprimată de naționalismul agresiv sau etnocentrism, discriminare și ostilitate împotriva minorităților, imigranților și descendenților imigranților.”*⁴⁷ ECRI dă o definiție mai detaliată, exemplificând mai multe forme de „hate speech”: *„susținerea, promovarea sau încurajarea, sub orice formă, a denigrării, urii sau defăimării unei persoane sau a unui grup de persoane, precum și orice fel de hărțuire, insultă, stereotip negativ, stigmatizare sau amenințare la adresa unei persoane sau a unui grup de persoane, și justificarea tuturor acestor tipuri de exprimare, pe motiv de „rasă”, culoare, descendență, origine națională sau etnică, vârstă, dizabilitate, limbă, religie sau convingere, sex, gen, identitate de gen, orientare sexuală și alte caracteristici personale sau*

45 [Ordonanța Guvernului nr.137/2000](#) privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, art.26.(1).

46 Procurorul General al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, Ordinul nr.184/30 octombrie 2020 pentru aprobarea metodologiei de investigare a infracțiunilor motivate de ură, art.1 alin.(1).

47 Consiliul Europei, Comitetul de Miniștri, Recomandarea nr. R (97) 20 privind „hate speech”, Aria de acoperire, disponibilă la <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680505d5b>.

NO HATE SPEECH MOVEMENT

Young People for Human Rights Online

*alt statut.*⁴⁸

Nu toate formele de discurs al urii se sancționează penal, așa cum nu toate incidentele motivate de ură se sancționează penal. Jurisprudența instanțelor naționale a diferențiat între discursul urii care se sancționează conform art.369 Cod penal (Incitarea la ură, violență sau discriminare) și **discursul urii care se sancționează contravențional**, conform art.15 din OG 137/2000. Astfel, Curtea Constituțională a României a statuat că diferențierea depinde de „gravitatea, intensitatea și amploarea deosebite ale comportamentului public de incitare la violență, ură sau discriminare.”⁴⁹ În prezent nu există o practică unitară. Din cele câteva hotărâri reiese că pentru reținerea art.369 Cod penal este necesar ca **actul de incitare să reprezinte o amenințare reală și iminentă la adresa ordinii publice**, care presupune „îndemnarea, instigarea publicului la un rezultat care este imediat, nu este în viitor.”⁵⁰ În același timp, există hotărâri ale instanțelor naționale care rețin gravitatea și impactul afirmațiilor chiar și în lipsa unei incitări la o acțiune imediată, cu un risc palpabil.

Un caz tipic în care actul de incitare îndeplinește condițiile pentru aplicarea normei penale este cel din anul 2021, care a fost dedus spre judecată Judecătorei Miercurea Ciuc. Cazul se referă la o plângere depusă de președintele Partidul Popular Maghiar din Transilvania împotriva a trei persoane care au postat pe Facebook mai multe comentarii care au incitat la violență împotriva maghiarilor din Transilvania și au promovat o manifestare împotriva acestui grup pentru data de 29 iunie 2019 la Cimitirul Internațional al Eroilor din Valea Uzului. Autorii au creat un grup de Facebook intitulat „Grupul românilor uniți” și au promovat mesaje de tipul: „Hai să ne strângem și să mergem acolo!!! Cine are curaj să îi căutăm”, „Să îl iau prin surprindere la mine în țară? Unde îi sta picioarele îi va sta și capul”, formulări la modul imperativ adresate publicului, în scopul evident al incitării la ură prin prisma propagării acestor sentimente împotriva populației de etnie maghiară, ceea ce rezultă din contextul în care a avut loc postarea acestui mesaj, respectiv divergențele existente în legătură cu cimitirul eroilor din Valea Uzului.⁵¹ Instanța a reținut că această postare era aptă să servească scopului urmărit prin prisma receptivității ridicate cu care a fost întâmpinat, respectiv a fost urmată de o sumedenie de replici impregnate de ură prin prisma conținutului

48 ECRI, Recomandarea de Politică Generală nr. 15 cu privire la combaterea discursului de ură, 8 decembrie 2015, disponibil la <https://rm.coe.int/rec-15-2016-015-rum/16809c8e3f>.

49 Curtea Constituțională a României, Decizia nr. 228 din 28 aprilie 2022, paragraf. 50, disponibilă la: https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2022/06/Decizie_228_2022.pdf.

50 Judecătoria Miercurea Ciuc, Sentința penală nr. 723/2021, din 10.11.2021, rămasă definitivă prin respingerea apelului ca nefondat, Curtea de Apel Târgu Mureș, Decizia penală nr.174 din 23.03.2022.

51 Ibid.

În plus, în cauza de mai sus, instanța face distincție între contravenția prevăzută la art.15 din OG nr. 137/2000 și infracțiunea de la art.369 Cod penal. Prima constă în răspândirea ideilor în scop de informare, prezentare, sensibilizare, sub formă de propagandă, care este „o modalitate insidioasă de însămânțare a urii, implicând o acțiune sistematică”, iar cea de-a doua constă în actul de incitare ce implică „îndemnarea, instigarea publicului la un rezultat care este imediat, nu este în viitor.”⁵³ Prin urmare, și scopul acestor fapte diferă, deoarece în cazul infracțiunii, făptuitorul urmărește ca publicul să adopte imediat un anumit comportament, ceea ce conferă gravitate prin „crearea unei amenințări la adresa bune înțelegeri între membrii societății, indiferent de criteriile etnice.”⁵⁴ Instanța a aplicat aceste principii la situația de fapt și a constatat că formularea folosită de făptuitori avea ca scop evident incitarea la ură față de etnicia maghiari care trăiesc în județul Harghita, pe baza contextului în care au fost făcute postările pe Facebook – fricțiunile privind cimitirul din Valea Uzului – și pe faptul că au fost primite cu mare receptivitate de către public, care a propagat discursul instigator la ură, fapt dovedit de caracterul obscen al comentariilor și referirile la acte de violență. Mai mult, instanța a subliniat că făptuitorii au cerut, în plus, sprijin și participare la acte de violență și ură împotriva grupului. Instanța a mai constatat că faptele au fost săvârșite cu intenție indirectă în condițiile în care autorii au prezentat în mod explicit acte de violență pentru care au cerut implicarea publicului, fapt ce a constatat în incitare în scopul mobilizării publicului și nu este important dacă publicul a realizat efectiv actele care i s-au solicitat.

52 Ibid.

53 Ibid.

54 Ibid.

Tot o aplicare a criteriului amenințării reale și iminente la adresa ordinii publice este și **evaluarea caracteristicilor publicului vizat de discurs**, existând diferite interpretări ale instanțelor dacă actul de incitare trebuie să fie îndreptat către un public țintă bine determinat sau către publicul larg. Pe de o parte, o instanță a apreciat că nu ar fi un act adresat unui public suficient de specific vandalizarea, în timpul nopții, a unui cort amplasat într-o piață centrală din București pentru a sărbători Ziua Internațională a Romilor în 2019, prin scrierea cu vopsea spray a unor mesaje derogatorii la adresa romilor, inclusiv „Moarte țiganilor” și „România nu vă vrea aici”.⁵⁵

Foto Gelu Duminică, Facebook, 2019

55 Curtea de Apel București, Decizia nr.1430/2019 din 29 octombrie 2019.

Captură de ecran Canal Youtube Dani Mocanu © Oficial, videoclip Curwa

Pe de altă parte, o instanță a găsit vinovat de comiterea infracțiunilor de instigare la ură sau discriminare (art.369 Cod penal) și de confecționare, răspândire și deținere de simboluri fasciste (articolul 4 alin.(1) din Ordonanța de Urgență nr. 31/2002) un tânăr care a publicat pe contul său de Facebook mai multe fotografii înfățișând simboluri fasciste, printre care svastica, amenințări cu moartea adresate persoanelor de etnie romă și mesaje derogatorii la adresa romilor și a recunoscut că este un fan al lui Hitler și un susținător al tot ceea ce este legat de fascism. Curtea de Apel București a constatat în cauză că Facebook este un loc în care un grup de persoane participă în mod deschis (nu este un loc privat) și, prin postarea pe Facebook, inculpatul a intenționat ca mesajul său să ajungă la utilizatorii publici ai paginii respective (în mod direct către „prieteni” și indirect către „utilizatori intermediari”).⁵⁶

În același timp, într-o altă cauză, Judecătoria Pitești a reținut infracțiunea de incitare la ură sau violență împotriva femeilor chiar dacă era vorba despre un videoclip de muzică publicat pe canalul Youtube, adresat publicului larg (videoclipul „Curwa” semnat Dani Mocanu).⁵⁷ Instanța a ținut cont în special de virulența discursului urii, mărimea publicului (16 milioane

56 Curtea de Apel București, Decizia nr. 17/2021 din 18 ianuarie 2021.

57 Judecătoria Pitești, Sentința penală nr.669/2021 din 29.04.2021.Clipul reclamat poate fi vizionat aici: <https://www.youtube.com/watch?v=bKB1USWjfiY>.

de vizualizări) și contextul social în care are loc, respectiv că actele de violență împotriva femeilor sunt larg răspândite în societatea românească și există încă mentalitatea potrivit căreia femeile sunt inferioare bărbaților.

Discursul în limitele libertății de exprimare

În contextul discuției privind discursul urii, este utilă diferențierea între discursul care este susceptibil de a fi sancționat penal sau contravențional, așa cum am arătat mai sus și **discursul care se încadrează în limitele libertății de exprimare**.

În primul rând, trebuie să se plece de la premisa că libertatea de exprimare nu este un drept absolut, ci presupune asumarea anumitor responsabilități de respectare a limitelor prevăzute de lege și de a răspunde dacă prin manifestarea libertății noastre de exprimare îi vătămăm pe cei din jur sau valorile unei societăți democratice. În acest sens, Curtea Constituțională a României (CCR) a constatat cu valoare de principiu că aplicarea pedepsei penale pentru incitare la ură bazată pe opinie politică nu încalcă libertatea de exprimare deoarece această libertate, ca orice drept al omului, trebuie exercitată cu bună-credință (articolul 57 din Constituție) și nu este un drept absolut, ci este supusă limitărilor explicite prevăzute la articolul 30 alin. (6) și (7) din Constituția României, republicată, printre care se numără valorile fundamentale ale toleranței naționale, rasiale, sociale și religioase și nediscriminarea.⁵⁸ În particular, CCR a calificat aceste valori drept „*valori inerente ființei umane sau valori-principiu în statul roman*.”⁵⁹ De asemenea, CEDO a statuat că discursul care ia forma unui abuz al libertății de exprimare, așa cum este articulat în Articolul 17 din CEDO sau care reprezintă o exprimare care se situează în afara limitelor libertății de exprimare, prevăzute de articolul 10 alin.2 din CEDO, nu sunt protejate de articolul 10 din Convenție: „expresii concrete, care constituie discurs de ură, care ar putea fi ofensatoare către anumiți indivizi sau grupuri”⁶⁰; „*toleranța și respectul pentru demnitatea egală a tuturor ființelor umane constituie fundația unei societăți democratice pluraliste. Astfel, de manieră principială, poate fi considerat necesar, în anumite societăți democratice, să se sancționeze sau chiar să se prevină toate formele de expresie care răspândesc, incită, promovează sau justifică ura bazată pe intoleranță...*”⁶¹ discursul care are ca efect distrugerea drepturilor și libertăților unui grup vulnerabil nu poate fi autorizat pe baza libertății de exprimare.⁶² Dimpotrivă, CEDO a decis că este obligația pozitivă a statului, în virtutea respectării dreptului la viață privată

58 Curtea Constituțională a României, [Decizia nr. 228/2022](#) din 28 aprilie 2022, paragraf. 53-54.

59 Id., paragraf. 55.

60 CEDO, [Gunduz c. Turcia](#), nr. 35071/97, 5.12.2003.

61 CEDO, [Erbakan c. Turcia](#), nr. 59405/00, 6.07.2006, paragraf. 56.

62 CEDO, [Ochsenberger c. Austria](#), nr. 21318/93, decizie de inadmisibilitate, 2.09.1994.

fără discriminare, să ofere victimelor discursului urii posibilitatea reală de a obține un remediu prin sancționarea autorului, atunci când discursul prezintă un anumit grad de gravitate.⁶³

În 2022, la nivelul Consiliului Europei a fost adoptată o recomandare care enumeră criteriile ce trebuie avute în vedere de către autoritățile competente pentru a stabili gradul de gravitate a discursului care depășește libertatea de exprimare:

- conținutul expresiei;
- contextul politic și social la momentul exprimării;
- intenția vorbitorului;
- rolul și statutul vorbitorului în societate;
- modul în care expresia este difuzată sau amplificată;
- capacitatea expresiei de a conduce la consecințe dăunătoare, inclusiv iminența unor astfel de consecințe;
- natura și mărimea publicului și caracteristicile grupului vizat.⁶⁴

63 A se vedea CEDO, [Behar și Gutman c. Bulgaria](#), nr. 29335/13, 16 februarie 2021, paragraf.106; [Budinova și Chaprazov c. Bulgaria](#), 12567/13, 16 februarie 2021, paragraf.95.

64 Consiliul Europei, Recomandarea CM/Rec(2022)16, a Comitetului de Miniștri către statele membre privind combaterea discursului de ură (Adoptată de Comitetul de Miniștri la 20 mai 2022, în cadrul celei de-a 132-a sesiuni a Comitetului de Miniștri), paragraf.4. A se vedea de asemenea, OHCHR, Planul de acțiune Rabat, 4-5 octombrie 2012, A/HRC/22/17/Add.4, rezumat în publicația O pagină cu privire la „incitarea la ură”, https://www.ohchr.org/sites/default/files/Rabat_threshold_test_Romanian.pdf.

65 Curtea Constituțională a României, Decizia nr. 228 din 28 aprilie 2022, paragraf. 49, disponibilă la: https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2022/06/Decizie_228_2022.pdf.

66 Curtea Constituțională a României, Decizia nr. 228 din 28 aprilie 2022, paragraf. 50, disponibilă la: https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2022/06/Decizie_228_2022.pdf.

67 Judecătoria Miercurea Ciuc, Sentința penală nr. 723/2021, din 10.11.2021, rămasă definitivă prin respingerea apelului ca nefondat, Curtea de Apel Târgu Mureș, Decizia penală nr.174 din 23.03.2022.

68 Consiliul Europei, Recomandarea CM/Rec(2022)16, a Comitetului de Miniștri către statele membre privind combaterea discursului de ură (Adoptată de Comitetul de Miniștri la 20 mai 2022, în cadrul celei de-a 132-a sesiuni a Comitetului de Miniștri), paragraf.4. A se vedea de asemenea, OHCHR, Planul de acțiune Rabat, 4-5 octombrie 2012, A/HRC/22/17/Add.4, rezumat în publicația O pagină cu privire la „incitarea la ură”, https://www.ohchr.org/sites/default/files/Rabat_threshold_test_Romanian.pdf.

69 Ibid.

70 ECRI, Recomandarea de Politică Generală nr. 15 cu privire la combaterea discursului de ură, 8 decembrie 2015, disponibil la <https://rm.coe.int/rec-15-2016-015-rum/16809c8e3f>.

Demarcație

Diferențieri

Incident
motivată de ură

„gradul de intensitate necesar aplicării unei pedepse penale.”⁶⁵

Orice incident, atac sau act – indiferent dacă este definit ca penal conform legislației naționale sau nu – îndreptat împotriva anumitor persoane, proprietății lor sau împotriva anumitor locații, selectate datorită legăturii lor reale sau percepute cu un grup minoritar.

Infracțiune
motivată de ură

Orice faptă prevăzută de legea penală ca infracțiune comisă dintr-o prejudecată.

Discursul urii
sanționat penal

„gravitatea, intensitatea și amploarea deosebite ale comportamentului public de incitare la violență, ură sau discriminare.”⁶⁶

Art.369 Cod penal (Incitarea la ură, violență sau discriminare)

O amenințare reală și iminentă la adresa ordinii publice, care presupune „îndemnarea, instigarea publicului la un rezultat care este imediat, nu este în viitor.”⁶⁹

Internațional: „susținerea, promovarea sau încurajarea, sub orice formă, a denigrării, urii sau defăimării unei persoane sau a unui grup de persoane, precum și orice fel de hărțuire, insultă, stereotip negativ, stigmatizare sau amenințare la adresa unei persoane sau a unui grup de persoane, și justificarea tuturor acestor tipuri de exprimare, pe motiv de „rasă”, culoare, descendență, origine națională sau etnică, vârstă, dizabilitate, limbă, religie sau convingere, sex, gen, identitate de gen, orientare sexuală și alte caracteristici personale sau alt statut.”⁷⁰

Discursul urii
sanționat
contravențional

gravitate prin „crearea unei amenințări la adresa bunei înțelegeri între membrii societății, indiferent de criteriile etnice.”⁶⁷

Art.15 din OG nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare

Răspândirea ideilor în scop de informare, prezentare, sensibilizare, sub formă de propagandă, care este „o modalitate insidioasă de însămânțare a urii, implicând o acțiune sistematică”

Discurs în
limitele libertății
de exprimare

- conținutul expresiei;
- contextul politic și social la momentul exprimării;
- intenția vorbitorului;
- rolul și statutul vorbitorului în societate;
- modul în care expresia este difuzată sau amplificată;
- capacitatea expresiei de a conduce la consecințe dăunătoare, inclusiv iminența unor astfel de consecințe;
- natura și mărimea publicului și caracteristicile grupului vizat.⁶⁸

„Formele de expresie care răspândesc, incită, promovează sau justifică ura bazată pe intoleranță...”;⁷¹

discursul care are ca efect distrugerea drepturilor și libertăților unui grup vulnerabil nu poate fi autorizat pe baza libertății de exprimare.⁷²

3 Relaționarea cu victima infracțiunilor motivate de ură

Abordarea relației cu victimele infracțiunilor motivate de ură trebuie să aibă în vizor în primul rând drepturile victimelor infracțiunilor, așa cum sunt garantate prin Directiva 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului privind drepturile victimelor,⁷¹ transpusă în România prin Legea nr. 211/2004 privind unele măsuri pentru asigurarea informării, sprijinirii și protecției victimelor infracțiunilor.⁷² Reprezentanții statului trebuie să le respecte aceste drepturi la fel ca oricărei victime a unei infracțiuni. Astfel, autoritățile trebuie să facă o evaluare individuală și în timp util a situației victimei, să identifice nevoile specifice de protecție și să stabilească dacă și în ce măsură ar trebui să beneficieze de măsuri speciale datorită vulnerabilității lor deosebite (art.22 alin.(3) din Directivă).⁷³ În același timp, fiind vorba despre victime ale infracțiunilor motivate de ură, reprezentanții statului trebuie să pornească de la „*prezumția puternică*” că aceste victime au nevoie de măsuri de protecție speciale, datorită stării lor de vulnerabilitate (considerentul 57 din Directivă).⁷⁴

Într-o situație ideală, victima se adresează de îndată la poliție, își cunoaște drepturile și știe care este parcursul plângerii sale, înțelege că a fost supusă unei infracțiuni motivate de ură, cooperează cu autoritățile și menține comunicarea cu acestea în mod activ pe toată durata procedurilor. În mod special în cazul infracțiunilor motivate de ură, victimele prezintă o serie de reticențe,⁷⁵ care provin din vulnerabilitate,⁷⁶ marginalizare și discriminare

71 Directiva 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2012 de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/220/JAI a Consiliului, disponibilă la [L_2012315RO.01005701.xml \(europa.eu\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029).

72 [Legea nr. 211/2004](#) privind unele măsuri pentru asigurarea informării, sprijinirii și protecției victimelor infracțiunilor, publicată în Monitorul Oficial nr.505 din 27 mai 2004.

73 A se vedea Ghidul "Identificarea nevoilor de asistență ale victimelor. Ghid pentru evaluarea individuală a nevoilor", noiembrie 2019, realizat în cadrul proiectului european VICToRIIA – Bune practici în sprijinirea victimelor: Direcționare, Informare și Evaluare individual, disponibil la https://www.crj.ro/wp-content/uploads/2020/02/Guidelines-Individual-needs-assessment_RO_final.pdf.

74 FRA (2016), [Ensuring justice for hate crime victims: professional perspectives](#), pp. 13-15.

75 Id., paraf.27-35.

76 O categorie vulnerabilă particulară este reprezentată de persoanele cu dizabilități

repetată la care au fost supuse de-a lungul vieții,⁷⁷ precum și din bagajul social și emoțional dezvoltat în legătură cu felul în care societatea percepe persoanele care au respectiva caracteristică sau care aparțin respectivului grup. Cele mai importante reticențe ale victimelor infracțiunilor motivate de ură sunt următoarele:

Victimele nu cred că se va face ceva sau că se va schimba ceva dacă depun o plângere la poliție în legătură cu faptul că au fost victime ale unei infracțiuni motivate de ură.

Victimele consideră că incidentul a fost prea minor sau că se întâmplă frecvent și este ceva normal, cu care trebuie să trăiești.

Victimele percep procedurile de depunere a plângerii penale ca fiind prea birocratice sau consumatoare de timp.

Victimele nu au încredere în poliție că se vor menține imparțiali sau că ar fi capabili să investigheze corect.

Victimele au sentimente de rușine, jenă, sau pur și simplu nu vor ca alții să afle ce li s-a întâmplat sau că sunt identificați cu o anumită caracteristică sau ca aparținând unui anumit grup.

Victimele nu au informații despre faptul că pot depune o plângere la poliție.

Victimele se tem de intimidare sau de răzbunare din partea infractorilor.

intelectuale și/ sau psiho-sociale, a căror nevoi speciale în relația cu autoritățile în contextul depunerii de plângeri pentru apărarea drepturilor lor au fost dezvoltate în ghidul Centrului de Resurse Juridice, "Voci pentru Justiție. Victimele cu dizabilități ale infracțiunilor în România", 2022, disponibil la <https://validity.ngo/wp-content/uploads/2022/04/National-finding-report-Romania-ro-220426-1.pdf>.

77 A se vedea International Association of Prosecutors, OSCE/ODIHR, "Prosecuting Hate Crimes. A practical guide", 2014, p.51.

Datele privind încrederea în instituții, în sistemul judiciar sau în poliție confirmă în mod explicit punctele de mai sus. De exemplu, Sondajul FRA în rândul romilor din 10 state membre ale UE, realizat în 2021, sugerează că, în România, doar 2% dintre respondenți au raportat cel mai recent incident de discriminare din cauza apartenenței la etnia romă. Dintre toate persoanele care au fost hărțuite din cauza apartenenței la etnia romă, 84% nu au raportat cel mai recent incident. Tendința scăzută de a raporta ar putea fi legată de încrederea scăzută în instituții și în sistemul judiciar, în special. Doar 47% dintre romi tind să aibă încredere în poliție și 40% în sistemul judiciar.⁷⁸ Această lipsă de încredere este în mare parte rezultatul experienței anterioare, atunci când instituțiile nu au fost de ajutor – sau, uneori, prin comportamentul și atitudinea lor au dus la retraumatizarea victimei.

Pentru motivele arătate mai sus, unele victime pot părea că nu cooperează sau că nu sunt credibile. Organele judiciare ar trebui să își depășească propriile stereotipuri și prejudecăți privind membrii grupului protejat și să înțeleagă că mai degrabă poate fi vorba despre reticențele victimelor infracțiunilor motivate de ură, care au legătură cu situația de vulnerabilitate în care se află. De exemplu, CEDO a decis în cauza [Stoica c. România](#) că faptul că statul nu și-a îndeplinit obligația de a desfășura o investigație efectivă se datorează în parte atitudinii de discriminare rasială a investigatorilor care au eliminat declarațiile sătenilor pe motiv că ar fi pârinitoare, fără a le trece prin același tip de analiză și pe cele ale polițistilor împotriva cărora era depusă plângerea și fără a căuta să lămurească elementele contradictorii din dosar.⁷⁹ În astfel de situații, atenția acordată evitării victimizării secundare, respectarea confidențialității și referirea victimelor către servicii sociale specializate de suport sunt modalități prin care se creează premisele unei mai bune colaborări cu victimele și creșterii încrederii lor în puterea gestului de a depune o plângere.

Realizarea unei investigații efective, profesioniste și în termen rezonabil, care pune victima în centrul ei și ține cont de drepturile victimelor infracțiunilor și nevoile victimelor vulnerabile va conduce la creșterea încrederii în sistemul de justiție penală și respectiv a gradului de raportare a infracțiunilor motivate de ură. Această abordare merge mână în mână cu stabilirea unor puncte de contact și menținerea unei comunicări constante cu comunitățile din care provin aceste victime. În acest fel, comunitățile vor fi informate despre eforturile depuse de autorități și cu ce rezultate, precum și despre drepturile victimelor infracțiunilor și procedurile prin care pot reclama incidente motivate de ură, în timp ce autoritățile vor înțelege care este perspectiva comunităților vizate, unde sunt zonele de risc, care sunt

78 FRA (2023). Populația romă în 10 țări europene. Principalele rezultate, pp. 63-64.

79 CEDO, [Stoica c. România](#), nr. 42722/02, 04.03.2008, paragraf.73-76. A se vedea se asemenea, CEDO, [Milanovic c. Serbia](#), nr. 44614/07, 14.12.2010, paragraf.88-90.

dificultățile lor în accesul la justiția penală și care este amploarea situației privind incidentele motivate de ură.

3.1. Primul contact cu victima

Procurorii și ofițerii de investigație trebuie să știe că victima are dreptul ca la primul contact cu autoritățile, să fie însoțită de o persoană aleasă de ea în vederea facilitării comunicării cu acestea (art.4.(6) din Legea 211/2004). Mai mult decât atât, prezența acestei persoane de încredere este permisă și la audiere, conform art. 113 alin. 5 din Codul de procedură penală. Această persoană nu trebuie neapărat să fie un avocat cu mandat din partea victimei, poate fi o rudă, un prieten sau o persoană din partea comunității sau a unei organizații neguvernamentale. Rolul acestei persoane este deosebit de important în cazul romilor în contextul încercării de a reduce lipsa de încredere în autorități. Pe de o parte, persoana nu mai este „singură” în interacțiunea cu instituțiile. Prezența unei persoane de încredere are menirea de a aduce un echilibru relației dintre persoana de etnie romă și autoritățile statului. Pe de altă parte, consimțământul explicit (sau chiar încurajarea activă) din partea instituțiilor pentru implicarea acestor persoane sporește încrederea și face comunicarea cu victima mai puțin stresantă și mai constructivă. De asemenea, nu este nevoie să existe un acord scris între victimă și persoana respectivă, simpla solicitare verbală a victimei să fie însoțită de o anumită persoană este suficientă pentru a se bucura de acest drept. Însoțitorul nu poate juca rolul unui avocat, nu poate da declarații în locul victimei, ci poate doar să fie prezent alături de victimă pentru suportul său emoțional și pentru a facilita comunicarea ei cu autoritățile. Autoritățile trebuie să se familiarizeze cu existența anumitor organizații neguvernamentale sau comunități care asigură astfel de însoțitori pentru a ajuta victimele din punct de vedere emoțional sau la navigarea parcursului instituțional al depunerii unei plângeri.

În interacțiunea cu victima, procurorul și ofițerii de investigație trebuie să evite **victimizarea secundară**, definită legal ca fiind trauma suferită de victimă care nu apare ca un rezultat direct al faptei penale, ci ca urmare a reacției față de victimă a instituțiilor și a persoanelor cu care aceasta intră în contact (art.34 lit.e din Legea nr. 211/2004). Organele judiciare trebuie să lase deoparte anumite prejudecăți sau atitudini discriminatorii pe care ar putea să le aibă în legătură cu anumite grupuri protejate de lege și să vadă omul din fața lor care îi investește cu soluționarea unei plângeri. Vor fi evitate anumite forme de adresare sau expresii care jignesc, descurajarea victimei de a urma demersurile legale, refuzul de a prelua plângerea penală, agresarea victimei. Așadar, o abordare adecvată pornește de la recunoașterea nevoilor specifice de protecție a persoanelor vătămate. CEDO a încadrat ca fiind o manifestare a prejudecății autorităților însăși pasivitatea autorităților care ar

trebui să intervină pentru protecția victimelor unor incidente motivate de ură sau pentru a investiga efectiv o plângere în legătură cu astfel de incidente:

„atitudinea și decizia autorităților de a sta deoparte, în ciuda faptului că sunt conștiente de conținutul insultelor rostite împotriva reclamantilor, par să indice o anumită prejudecată împotriva homosexualilor, prejudecată care a impregnat și raportarea ulterioară a incidentului de la cinematograf.”⁸⁰

“Curtea nu poate decât să constate că autoritățile s-au referit în mod constant la abuzul verbal care a fost vizat împotriva reclamantilor individuali ca fiind simple „discuții” sau „schimb de opinii” (a se vedea paragrafele 15 și 24 de mai sus). Făptuitorii au fost descriși ca „simpatizanți” ai organizațiilor de extremă dreaptă, iar victimele ca „adepti” ai relațiilor între persoane de același sex (a se vedea paragraful 28 de mai sus). Acest limbaj, departe de a fi neutru sau accidental, poate sugera prejudecăți din partea autorităților față de solicitanții individuali, ceea ce poate fi văzut ca indicând faptul că autoritățile au închis ochii la nuanțele homofobe ale actelor săvârșite, punând astfel în pericol acuratețea și eficacitatea procedurilor interne în ansamblu.”⁸¹

Cu atât mai mult, trebuie evitată victimizarea secundară care ia forma unui comportament activ de discriminare. De exemplu, într-o cauză care viza un copil de etnie romă de 14 ani, ținta unui atac violent, indicându-i ca agresori pe reprezentanți ai poliției, CEDO a statuat că ancheta autorităților a fost bazată pe prejudecăți la adresa romilor.⁸² Pentru a ajunge la această concluzie, CEDO a ținut seama de aspecte precum: stereotipuri la adresa romilor folosite în documentele poliției, necenzurate de procurorul de caz („felul în care unii dintre romi au acționat este pur țigănesc”),⁸³ excluderea cu prea mare ușurință a potențialei motivații rasiste a violenței, bazate doar pe mărturia agenților statului și a unui singur martor, în timp ce mărturiile localnicilor au fost îndepărtate ca fiind nesincere pe baza etniei rome.

80 CEDO, [Asociația ACCEPT și altele c. România](#), 1 iunie 2021, 19237/16, paragraf.112.

81

82 CEDO, [Stoica c. România](#), nr. 42722/02, 04.03.2008, paragraf. 36, 122, 125-129.

83 CEDO, [Stoica c. România](#), nr. 42722/02, 04.03.2008, paragraf. 36.

3.2. Respectarea confidențialității

Art. 8 din Directiva 2012/29/UE prevede dreptul victimelor infracțiunilor la servicii confidențiale de sprijinire a victimelor. Confidențialitatea este un principiu general transpus în art.3° pct.i din Legea nr. 211/2004, prin care se înțelege că activitatea de informare, sprijin și protecție a victimelor se realizează cu păstrarea confidențialității asupra datelor personale și informațiilor referitoare la viața privată și situația de dificultate în care se află. Mai mult, reprezintă categorii speciale de date cu caracter personal informațiile privind originea rasială sau etnică, opiniile politice, confesiunea religioasă sau convingerile filozofice sau apartenența la sindicate și prelucrarea de date genetice, de date biometrice pentru identificarea unică a unei persoane fizice, de date privind sănătatea sau de date privind viața sexuală sau orientarea sexuală ale unei persoane fizice, conform art.9 alin. (1) din Regulamentul general privind protecția datelor, transpus în legislația națională.

Legea nr. 363/2018 privind protecția persoanelor fizice referitor la prelucrarea datelor cu caracter personal de către autoritățile competente în scopul prevenirii, descoperirii, cercetării, urmăririi penale și combaterii infracțiunilor sau al executării pedepselor, măsurilor educative și de siguranță, precum și privind libera circulație a acestor date

Art. 10

Datele cu caracter personal care dezvăluie originea rasială sau etnică, opiniile politice, confesiunea religioasă sau convingerile filozofice, afilierea sindicală, prelucrarea datelor genetice, prelucrarea datelor biometrice pentru identificarea unică a unei persoane fizice, prelucrarea datelor privind sănătatea sau a datelor privind viața sexuală și orientarea sexuală a unei persoane fizice pot fi prelucrate numai dacă sunt strict necesare într-un caz determinat, dacă sunt instituite garanții adecvate pentru drepturile și libertățile persoanei vizate și dacă este îndeplinită una dintre următoarele condiții:

- a) prelucrarea este prevăzută expres de lege;
- b) prelucrarea este necesară pentru prevenirea unui pericol iminent cel puțin asupra vieții, integrității corporale sau sănătății persoanei vizate sau ale unei alte persoane fizice;
- c) prelucrarea se referă la date cu caracter personal care sunt făcute publice în mod manifest de persoana vizată

Așadar, procurorii și ofițerii de investigații care vin în contact cu informații referitoare la viața privată a victimelor, inclusiv anumite caracteristici protejate, trebuie să își respecte cu strictețe obligațiile profesionale privind confidențialitatea și să fie atenți să nu divulge aceste informații, inclusiv în comunicarea cu martorii sau cu familia victimei, decât în condițiile legii. Această obligație este reiterată în art.4 din Metodologia privind investigarea infracțiunilor motivate de ură. De exemplu, se poate ca partenerii de viață, colegii, vecinii sau familia să nu știe despre orientarea sexuală a unei victime a infracțiunii motivate de ură. De aceea, reprezentanții statului trebuie să fie atenți să nu dezvăluie ei această informație contrar dorinței victimei. Conform art.61 alin.(2) și (3) din Legea nr.363/2018, constituie contravenție încălcarea prevederilor art.10 de mai sus de către operator sau de către persoana împuternicită de către operator și se sancționează cu amenda între 10.000 și 100.000, care se aplică de către autoritatea de supraveghere, respectiv Autoritatea Națională de Supraveghere a Prelucrării Datelor cu Caracter Personal (art.4 lit.o din Legea nr. 363/2018).

3.3. Referirea victimei la serviciile de suport

Organele judiciare au obligația legală de a informa persoanele care sunt potențiale victime ale infracțiunilor de ură despre posibilitatea de a se adresa Serviciului pentru Sprijinirea Victimei Infracțiunilor, respectiv compartimentelor specializate și furnizorilor de servicii sociale, inclusiv organizații neguvernamentale care lucrează cu aceste categorii de beneficiari (art.3⁷ din Legea nr. 211/2004 și art.6 din Metodologia privind investigarea infracțiunilor motivate de ură). În acest sens, la nivelul organului judiciar trebuie să existe o listă actualizată cu datele de contact ale acestor servicii sociale publice și private și protocoale de colaborare între organul judiciar și furnizorii de servicii, prin care să își asume anumite obligații că referă, respectiv preiau, aceste victime în vederea acordării de servicii de suport.

3.4. Evaluarea individuală a victimei și luarea măsurilor de protecție

Conform art.113 alin.(2) Cod procedură penală, victimele infracțiunilor motivate de ură sunt prezumate prin lege ca fiind vulnerabile, ceea ce

le îndreptățește la măsurile de protecție prevăzute de art.124-130 Cod procedură penală. În consecință, organul de urmărire penală are obligația să aducă la cunoștința victimelor infracțiunilor motivate de ură informații privind măsurile de protecție care pot fi luate, conținutul lor și posibilitatea de a renunța la acestea (art.113 alin.(3) Cod procedură penală).

Față de momentul la care pot fi luate aceste măsuri de protecție, procurorul trebuie să aplice aceleași condiții ca și în cazul martorului amenințat sau vulnerabil, respectiv să ia măsurile în cel mai scurt timp posibil de la care a aflat despre starea de vulnerabilitate, în așa fel încât să asigure o protecție efectivă. Așadar, imediat după identificarea de către ofițerul de investigație a persoanei vătămate – calitate pe care o obține prin însăși suferirea unei vătămări în urma săvârșirii unei fapte de natură penală – și a unor indicatori de prejudecată, dosarul ar trebui înaintat la procuror pentru a decide sub aspectul necesității aplicării art.113 Cod procedură penală.

Articolul 8 din Metodologia privind investigarea infracțiunilor motivate de ură recomandă în mod special pentru protecția oricărei victime a infracțiunii motivate de ură să se limiteze numărului de audieri și prezențe în fața autorităților judiciare. Evaluarea și înțelegerea provocărilor cu care se confruntă persoanele de etnie romă în viața lor de zi cu zi, aflându-se adesea în pragul supraviețuirii, sunt esențiale în cazul victimelor infracțiunilor motivate de ură. Această suprapunere a diversilor factori de risc cu care se confruntă o persoană de etnie romă îi face deosebit de vulnerabili în audierile aparent neutre și în prezența în instanță.

3.5. Participarea victimei la procedură, informarea și menținerea comunicării

La fel ca în cazul oricărei victime a infracțiunilor, victimele infracțiunilor motivate de ură se bucură de drepturile prevăzute de art.81 Cod procedură penală, inclusiv dreptul de a fi informate cu privire la drepturile victimelor, de a propune probe, de a consulta dosarul, de a fi informate într-un termen rezonabil cu privire la stadiul urmăririi penale, etc.

În același timp, în cazul acestor victime este cu atât mai important să se dea curs acestor drepturi tocmai pentru că sunt prezumate de lege ca fiind victime vulnerabile. Este nevoie de creșterea încrederii lor în autorități și doar o bună comunicare va permite identificarea și valorificarea indicatorilor de prejudecată atât de importanți în investigarea infracțiunilor motivate de ură, după cum vom arăta în secțiunea următoare.

Organele de poliție trebuie să acționeze cu promptitudine în înregistrarea plângerii, luarea declarației victimei și sesizarea procurorului. În cauza *M.C. și A.C. c. România*, CEDO a reamintit că promptitudinea este o cerință esențială pentru a avea o anchetă „efectivă”:

”

“Orice nereguli ale anchetei care afectează posibilitatea de a stabili cauza vătămării sau identitatea persoanelor răspunzătoare riscă să contravină acestei norme, iar cerința de promptitudine și termen rezonabil este implicită în acest context. În cazurile prevăzute la art. 2 și art. 3 din Convenție, în care eficiența urmăririi penale oficiale a fost în discuție, Curtea a luat adesea în considerare dacă autoritățile au reacționat prompt la plângerile de la momentul respectiv. S-a acordat atenție momentului începerii cercetărilor, întâzierilor în luarea declarațiilor și duratei necesare anchetei inițiale...”⁸⁴

Un răspuns prompt din partea autorităților constând în anchetarea acuzațiilor contribuie în timp la creșterea încrederii victimelor și a comunităților din care provin în autorități și în capacitatea lor de a menține statul de drept, în mod egal, pentru toți cetățenii.⁸⁵

De exemplu, comunicarea eficace este esențială pentru victimele infracțiunilor motivate de ură de etnie romă. Anchetatorii și procurorii trebuie să se asigure că mesajul pe care îl transmit ajunge la persoană așa cum a fost intenționat și nu este distorsionat de propriile experiențe. Indivizii „decodifică” comunicarea prin filtrul propriului lor cadru de percepție și reflectând strategiile lor zilnice de rutină și supraviețuire. Serviciile sociale și asistenții sociali de teren pot juca un rol important în abordarea acestei provocări în materie de comunicare. Încurajarea proactivă a victimelor să contacteze astfel de servicii poate spori încrederea și disponibilitatea persoanei de a colabora cu instituțiile.

84 CEDO, *M.C. și A.C. c. România*, 1260/12, 12 aprilie 2016, paragraf.111.

85 Ibid.

4 Indicatorii de prejudecată

Metodologia privind investigarea infracțiunilor motivate de ură evidențiază distincția între infracțiunile motivate de ură și celelalte infracțiuni. Aceasta constă în prejudecata sub imperiul căreia acționează autorul, motiv pentru care este necesar să se acorde atenție identificării și dovedirii prin mijloace de probă a mobilului săvârșirii faptei.⁸⁶

În cazul anumitor infracțiuni motivate de ură, însăși natura actului săvârșit arată că acesta a fost motivat de prejudecată, deoarece autorii faptei doresc ca ceilalți să le cunoască motivele (prejudecata rezultă *ex re*). În consecință, trebuie valorificate prin mijloace de probă elemente specifice precum:

- Autorii au folosit cuvinte relevante sau au lăsat semne ori desene, grafitti la locul faptei.⁸⁷
- Autorii se laudă cu fapta, o recunosc în timpul anchetei (ex: CEDO, *Angelova și Iliev c. Bulgaria*, 55523/00, 22.07.2007).
- Identificarea locurilor în care autorul a fost imediat înaintea sau după comiterea faptei poate fi importantă, pentru găsirea unor martori cărora autorii li se pot destăinui sau în fața cărora se laudă privind săvârșirea faptei.
- Autorii sau persoane din cercul lor de apropiați au înregistrat incidentul pentru ca să îl posteze sau să îl arate cunoscuților.
- Investigarea trecutului autorului poate scoate la iveală motivul.
- Brutalitatea fără un motiv evident al unui atac.⁸⁸

În alte cazuri, motivul este mai puțin vizibil și necesită cercetări mai amănunțite. În acest sens, organele judiciare trebuie să știe să caute și să identifice **indicatorii de prejudecată**. Aceștia reprezintă criterii obiective care îndreaptă anchetatorul către ipoteza că probabil victima a fost selectată

⁸⁶ Procurorul General al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, Ordinul nr.184/30 octombrie 2020 pentru aprobarea metodologiei de investigare a infracțiunilor motivate de ură, Capitolul I Considerații generale.

⁸⁷ O colecție de simboluri și însemne ale extremei drepte în România este cuprinsă în publicația „GHID DE CODURI, SIMBOLURI ȘI ÎNSEMNE ALE EXTREMEI DREPTE ÎN ROMÂNIA”, autoare Adina Babeș, Ana Bărbulescu, Friedrich-Ebert-Stiftung România București, 2017, disponibilă la <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/bukarest/14104.pdf>.

⁸⁸ A se vedea International Association of Prosecutors, OSCE/ODIHR, “Prosecuting Hate Crimes. A practical guide”, 2014, pp.48-49.

discriminatoriu, pe motiv de prejudecată.⁸⁹

Articolul 9 alin.(2) din Metodologia privind investigarea infracțiunilor motivate de ură prevede o lista de indicatori care pot fi folosiți în practică pentru a detecta motivul bazat pe prejudecată. În continuare, vom reda o serie de întrebări care se pot adresa în cursul anchetei, pentru a determina prezența unui indicator de prejudecată:

Percepția victimei sau a martorului

- Victima sau martorul percepe fapta ca fiind săvârșită pe motiv de prejudecată? (ex: CEDO, [Stoica c. România](#), nr. 42722/2002, 02.03.2008 (copilul-victimă a violenței a susținut că a fost întrebare de un polițist dacă este sau nu rom, iar când a răspuns afirmativ a fost bătut), [Škorjanec c. Croația](#), nr.25536/14, 28.03.2017 (partenera de viață a unui rom)).
- La momentul incidentului, victima era implicată în activități prin care se promovează un anumit grup sau în manifestări care pot fi asociate cu un anumit grup sau cu o anumită caracteristică? (ex: CEDO, [M.C. și A.C. c. România](#), 1260/12, 12 aprilie 2016 (participanți la marșul gay)).

Comentarii, afirmații scrise, gesturi, graffiti

- Suspectul a făcut anumite comentarii, afirmații scrise sau gesturi în legătură cu apartenența victimei la un anumit grup sau în legătură cu o anumită caracteristică protejată? (CEDO, [M.C. și A.C. c. România](#), 1260/12, 12 aprilie 2016 („Poponarilor, duceți-vă în Olanda!”), [Balázs c. Ungaria](#), 15529/12, 20 octombrie 2015 (agresorul identificat ca E.D., ofițer de poliție, a postat pe o rețea de socializare, a doua zi după incident că „a lovit cu piciorul în cap un țigan întins pe jos când [a fost] depășit de trei dintre amicii săi”. Ca răspuns la mesajele favorabile ale altor utilizatori, domnul E.D. a postat pe internet un link către un clip video care conține un fragment de film foarte cunoscut, cu un limbaj vădit intolerant și explicit rasist. El a adăugat că lista tipurilor de persoane detestate de personajul care vorbește în clip ar putea fi completată cu „alte tipuri de gunoaie care trăiesc printre noi”).
- Au fost găsite la locul incidentului desene, însemne, simboluri, graffiti?

⁸⁹ Procurorul General al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, Ordinul nr.184/30 octombrie 2020 pentru aprobarea metodologiei de investigare a infracțiunilor motivate de ură, art.9.

Diferențe între făptuitor și victimă pe criterii etnice, religioase, culturale sau de orientare sexuală, etc.

- Suspectul și victima diferă în ceea ce privește originea lor rasială, religioasă sau etnică/națională sau orientarea sexuală? Identitatea de (sub)clasă și trăsăturile comportamentale atribuite amplifică factorii de risc comuni în cazul romilor, deoarece trăsăturile etnice sau rasiale (culoarea pielii) contribuie la creșterea riscului de a deveni victime ale infracțiunilor motivate de ură. Fiind percepuți ca o „subclasă” de o parte considerabilă a societății sau ca persoane predispuse la un comportament asocial (în cazuri extreme – prezentate ca fiind determinate genetic), romii nu sunt percepuți ca victime, ci ca suspecti de fapte criminale care au rămas nepedepsite. Următorul pas în construcția mentală în mintea făptuitorului este dorința de „a face dreptate” printr-un atac violent împotriva unei persoane nevinovate.
- Există un istoric de animozitate între grupul victimei și grupul suspectului? (ex: CEDO, [Sakir c. Grecia](#), nr. 48475/09, 24.03.2016 (contextul general de violență rasială împotriva imigranților în Atena)).
- Victima aparține unui grup care este depășit numeric de membrii altui grup în zona în care a avut loc incidentul?

Grupuri organizate care promovează ura

- Au fost lăsate la fața locului obiecte care sugerează că fapta a fost opera unui grup organizat care promovează ura?
- Există dovezi că un astfel de grup este activ în zona respectivă (de exemplu, afișe, graffiti sau pliante)? (ex: [Šečić c. Croația](#), 40116/02, 31.05.2007 (violență organizată de un grup de Skinheads)).
- A folosit suspectul un comportament asociat cu apartenența la o organizație care promovează ura, cum ar fi folosirea salutarilor naziste? (ex: CEDO, [Asociația ACCEPT și altele c. România](#), nr. 19237/16, 1.06.2021, paragraf.120 („procurorul a început să cerceteze susținerile

potrivit cărora intrușii afișaseră însemne fasciste”, precum un steag cu inscripția „Totul pentru Țară”, care aparține unui partid politic ce fusese interzis din cauza agendei sale fasciste și salutul nazist))

Captură de ecran Canal Youtube Ziariști Online, videoclip *Protest anti-propaganda homosexuală la Muzeul Taranului Roman*

- Infractorul avea îmbrăcăminte, tatuaje sau alte însemne asociate cu un anumit grup extremist sau care instigă la ură?
- Incidentul a avut loc pe traseul unde a avut loc un miting al unui grup sau pe traseul de defluire al unui astfel de miting? (ex: CEDO, *M.C. și A.C. c. România*, 1260/12, 12 aprilie 2016 (atacatorii au urmărit victimele la plecarea de la marșul gay)).
- Un grup care promovează ura a făcut recent amenințări publice la adresa unui anumit grup protejat de lege?

Locația și momentul

- Incidentul a avut loc la o dată cu o semnificație deosebită? (de exemplu, o sărbătoare religioasă sau o zi națională, ziua în care are loc marșul gay, CEDO, *Identoba și alții c. Georgia*, 12.05.2015 (violența a ținut marșul gay)).
- Incidentul a avut loc într-o anumită parte a zilei, când alți membri asociați cu grupul de victime frecventează zona în care a avut loc incidentul? (de exemplu, în timpul rugăciunilor, etc.)
- A fost victima într-o zonă sau într-un loc care în mod obișnuit este asociat cu sau frecventat de un anumit grup (de exemplu, un centru comunitar sau moschee, biserică, club gay)? (CEDO, *Lingurar și alții c. României*, nr. 5886/15, 16.10.2018 (potrivit planului de razie, acțiunea trebuia să se deruleze la rampa de gunoi Pata Rât „unde sunt construite colibe și barăci de către țigani”, fără referire dacă persoanele căutate erau înarmate sau periculoase))
- A avut loc incidentul la scurt timp după o schimbare a prezenței unei minorități în zonă? (de exemplu, prima familie minoritară care s-a mutat în zonă, deschiderea unui centru pentru refugiați)

Tipare/frecvența infracțiunilor sau incidentelor anterioare

- Au avut loc incidente similare în aceeași zonă împotriva aceluiași grup? (CEDO, *Moldovan și alții c. România*, nr. 41.138/98, 12.07.2005 (Curtea menționează numeroasele incidente anti-romi care au implicat adesea agenți ai Statului după căderea regimului comunist în 1990, și alte dovezi documentate de eșec repetat al autorităților în a soluționa cazurile de astfel de violențe erau cunoscute publicului în general, deoarece erau constant prezentate de mass-media)
- A existat o escaladare recentă a incidentelor împotriva aceluiași grup, începând cu hărțuire și contravenții până la comportamente penale mai grave, cum ar fi vandalismul sau agresiunea?
- A existat un incident anterior care ar fi putut declanșa un răspuns de represalii împotriva grupului țintă? (CEDO, *Moldovan și alții c. România*, nr. 41.138/98, 12.07.2005 (În data de 20 septembrie 1993, după o crimă comisă de o persoană de etnie romă, o parte a populației satului Hădăreni a linșat trei romi, a incendiat 14 case și a distrus 4 case ale romilor.))

- Victima sau comunitatea a primit recent amenințări sau alte forme de intimidare sub formă de apeluri telefonice sau poștă? (ex: *Milanovic c. Serbia*, nr. 44614/07, 14.12.2010 (amenințări anterioare repetate primite de liderul grupului religios Hare Krishna))

Natura violenței

- Incidentul a implicat violență neprovocată și extremă sau tratament degradant? (*Lingurar și alții c. România*, nr. 5886/15, 16.10.2018 (primul reclamant a declarat că forțele de ordine l-au lovit în zona feței în timp ce dormea, l-au scos din casă și l-au aruncat la pământ, în timp ce fiica lui de 9 ani care era agățată de brațul său a căzut împreună cu el; Curtea a constatat că Guvernul nu a furnizat niciun argument de natură să explice sau să justifice intensitatea forței utilizate împotriva acestui reclamant.))
- Violența sau distrugerea proprietății a implicat folosirea simbolurilor rasiste sau a unor simboluri menite să profaneze, cum ar fi aruncarea victimei în tomberonul de gunoi, tăierea părului, agresiunea sexuală, aruncarea cu excremente sau părți de animale?

Lipsa motivelor

În cazul atacurilor violente, în care nu există un alt motiv evident, iar victima și criminalul aparțin unor grupuri diferite sau unor trăsături identitare diferite, **brutalitatea sau cruzimea** cu care este comisă fapta este un indiciu că ar putea fi o infracțiune motivată de prejudecăți.⁹⁰ (ex: CEDO, *Stoica c. România*, nr. 42722/2002, 02.03.2008 (copilul-victimă a violenței a fost bătut cu bastonul, pumnii și picioarele pe tot corpul, inclusiv în regiunea capului, deși îi spusese agresorului să nu îi dea la cap pentru că fusese operat pentru afecțiune cerebrală), *Yotova c. Bulgaria*, 43606/04, 23 octombrie 2012: Reclamantul, de origine romă, a făcut o petrecere acasă și s-a trezit că o mașină se oprește în fața curții și trage focuri de armă spre poarta lui. La încadrarea faptei, trebuia să se țină cont că, în urmă cu două zile, în zonă avuseseră loc altercații grave între unii tineri de origine romă și câțiva tineri de origine bulgară.)

- Cruzimea provine din percepția autorului că persoanele care au

respectiva caracteristică sunt sub-oameni, din dorința de a dezumaniza victima și de a intimida alte persoane care aparțin aceluiași grup. (ex: CEDO, *Stoyanova c. Bulgaria*, nr. 56070/18, 14 iunie 2022)

- În astfel de situații, este relevantă întrebarea: Având în vedere natura violenței, a existat vreun alt motiv aparent al infracțiunii, în special atunci când se iau în considerare alți indicatori potențiali de prejudecată, cum ar fi diferența dintre victimă și făptuitor, sau victima se afla într-o zonă în care au mai avut loc astfel de atacuri?

O potențială infracțiune motivată de ură trebuie semnalată de îndată ce sunt identificați indicatorii de prejudecată. Acest lucru se poate realiza prin **introducerea unui marcaj, a unei bife**, disponibilă tuturor celor implicați în înregistrarea și investigarea infracțiunii, în toate etapele. Un astfel de demers s-a dovedit util pentru urmărirea cazurilor de infracțiuni motivate de ură între poliție, parchet și instanțe, în special în absența unei gestionări complet electronice a dosarelor. Semnalarea ajută la identificarea victimelor vulnerabile și facilitarea accesului lor la servicii de protecție și suport necesare, precum și la producerea de statistici la nivelul întregului sistem. Bifa ar trebui să fie cunoscută atât de poliție, cât și de procuror. O altă consecință a semnalării este că informațiile despre potențiala infracțiune motivată de ură sunt transmise și unității specializate de poliție, BIIMU, pentru evidența și monitorizarea efectuată de aceasta.

90 A se vedea International Association of Prosecutors, OSCE/ODIHR, "Prosecuting Hate Crimes. A practical guide", 2014, pp.48-49.

5 Pregătirea probatoriului

Simpla identificare a unor indicatori de prejudecată nu dovedește mobilul faptei, dar reprezintă un indiciu consistent în sensul că fapta a fost săvârșită din prejudecată. Anchetatorii trebuie să depună toate diligențele pentru a valorifica acești indicatori prin strângerea de probe.⁹¹ Organele judiciare trebuie să urmărească să dovedească faptul că victima a fost selectată pe baza criteriului protejat, nu că făptuitorul „urăște” acel grup. De exemplu, am avea de a face cu o infracțiune motivată de ură și atunci când cel care a comis un furt de la un bărbat gay cu care a întreținut relații sexuale ar recunoaște că l-a vizat pe acesta pornind de la convingerea că victima nu va depune plângere la poliție pentru a nu se afla despre orientarea sa homosexuală. Un alt exemplu ar fi acela în care agresorul verifică identitatea etnică a victimei înainte de a o lovi. În *Stoica c. România*, aplicantul un copil de etnie romă, recent operat a fost întrebat dacă este român sau rom, iar când a spus că este rom, a fost bătut de polițiști în cadrul unui conflict dintre autorități și localnici.⁹²

5.1. Tipuri de probe

Probe directe

Materialul realizat de Asociația Internațională a Procurorilor în cooperare cu OSCE/ODIHR, „Urmărirea penală a infracțiunilor motivate de ură. Un ghid practic”, 2014, conține un tabel foarte util care poate îndruma demersul de strângere a probelor directe care dovedesc mobilul unei infracțiuni motivate de ură, pe care îl vom reda în totalitate mai jos.⁹³

⁹¹ Id., art.9.

⁹² CEDO, *Stoica c. România*, nr. 42722/02, 04.03.2008.

⁹³ International Association of Prosecutors, OSCE/ODIHR, “Prosecuting Hate Crimes. A practical guide”, 2014, p.60.

Tipul de probă	Surse
Declarații făcute înainte de momentul săvârșirii faptei, care indică faptul că a plănuit fapta	Suspect, co-autori, victimă, martori la săvârșirea faptei
Declarații ofensatoare îndreptate împotriva victimei în timpul săvârșirii faptei	Victimă, co-autori, apropiați ai suspectului, martori. Telefonul mobil al suspectului, inclusiv fotografii și înregistrări video stocate pe telefon, computerul suspectului, traficul pe internet.
Declarațiile suspectului de după săvârșirea faptei prin care recunoaște fapta	Suspect, co-autori, apropiați ai suspectului, prietenii și familia suspectului, alți martori. Telefonul mobil al suspectului, inclusiv fotografii și înregistrări video stocate pe telefon, computerul suspectului, traficul pe internet.
Declarația suspectului prin care recunoaște în mod direct fapta	Polițistul sau alte autorități prezente la fața locului, martori, ofițerii de investigații sau procurorii, co-autorii.
Legături cu un grup organizat care promovează ura	Reviste, postere, cărți sau pliante, etc. deținute de suspect și ridicate în timpul percheziției domiciliare. Telefonul mobil al suspectului, inclusiv fotografii și înregistrări video stocate pe telefon, computerul suspectului, traficul pe internet.

Probe circumstanțiale

Mulți dintre indicatorii de prejudecată descriși mai sus la punctul 4, dacă sunt documentați prin diferite mijloace de probă, se constituie în probe circumstanțiale ale mobilului unei infracțiuni motivată de ură. Mai multe probe circumstanțiale, care se coroborează și cu probe directe de tipul declarației de recunoaștere a săvârșirii faptei, declarații ale suspectului sau legături ale acestuia cu anumite grupuri care promovează ura pot conduce la constituirea unui dosar consistent care dovedește prezența mobilului de prejudecată.⁹⁴

5.2. Impactul asupra victimei ca probă

În cazul infracțiunilor motivate de ură, organele de urmărire penală ar trebui să urmărească să dovedească în fața instanței atât impactul fizic/material, cât și cel psihologic suferit de către victime. Pe de o parte, victimele vulnerabile ar putea să nu știe cum se procedează, să neghe importanța sau să evite să se prezinte pentru a obține îngrijiri medicale și un certificat medico-legal constatator, de frică să nu fie discriminate. Pentru a atenua acest risc, sunt necesare măsuri de protecție afirmative pentru a compensa lipsa competențelor sociale, cu scopul de a oferi victimei șanse egale de a beneficia de un proces echitabil. În aceste condiții, referirea victimelor la serviciile de suport pentru victimele infracțiunilor ar putea să ajute în restabilirea încrederii în sistem, creșterea adresabilității și îmbunătățirea accesului lor la justiție. Pe de altă parte, studiile arată că impactul psihologic asupra victimelor unor infracțiuni motivate de ură de o mai mică intensitate este mai puternic decât în cazul victimelor unor infracțiuni obișnuite, dar mai violente.⁹⁵ De exemplu, serviciile sociale de suport al victimelor infracțiunilor pot furniza rapoarte de evaluare a impactului psihologic asupra victimelor, realizate de specialiștii care au asistat victimele respective, la fel ca în cazul violenței domestice. Aceste rapoarte de evaluare psihologică ar trebui depuse la dosar.

Rolul asistenților sociali de pe teren și al psihologilor care lucrează cu victimele este esențial în astfel de cazuri. Sprijinul psihologic nu se referă doar la abordarea traumelor pe care le-a suferit victima. Mai presus de toate,

⁹⁴ Id., pp.61-62.

⁹⁵ Paul Iganski și Sporidoula Lagou, "How Hate Crimes Hurt More: Evidence from the British Crime Survey" în Barbara Perry și Paul Iganski (eds.), Hate Crimes: The Consequences of Hate Crime, Vol. 2 (Westport: Praeger, 2009), pp. 1-13, citat de International Association of Prosecutors, OSCE/ODIHR, "Prosecuting Hate Crimes. A practical guide", 2014, p.64.

este vorba despre transmiterea mesajului că sistemul judiciar și instituțiile conexe ale statului stau în spatele victimelor, sprijinindu-le. Ele sunt de partea lor angajate să facă dreptate – și nu doar să închidă oficial cazul din motive statistice.

5.3. Surse de probă

Pe lângă metodele obișnuite de obținere a probelor – cercetare la fața locului, audiere de martori, înscrisuri, percheziții domiciliare – organele judiciare ar trebui să aibă în vedere valorificarea expertizei în domeniul discriminării a Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării și în domeniul anti-semitismului a Institutului Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel”, prin audierea unor experți sau solicitarea unor puncte de vedere în scris pentru lămurirea unor aspecte concrete, de exemplu privind indicatorii de prejudecată, anumite simboluri folosite, etc.

5.4. Particularități privind cercetarea în mediul online a discursului urii

Discursul urii care are loc în mediul online necesită luarea unor măsuri specifice de către organele judiciare pentru identificarea autorului prin cercetarea mediului online și pentru cercetarea activității suspectului în mediul online (conturi social media, bloguri, vloguri, etc.) în vederea obținerii probatoriului. Aceste probe trebuie găsite, accesate și conservate din mediul online sau de pe anumite platforme unde sunt stocate sub forma unor comunicații electronice. În acest scop, organele judiciare vor acorda în mod special atenție unei serii de instrumente din procedura penală precum: conservarea datelor informatice (art.154 Cod procedură penală), ordinul european de anchetă sau cereri de asistență juridică internațională, în raport de țara cu care se cooperează și instrumentul juridic internațional incident.

6 Trimiterea în judecată

Indiferent de gravitatea faptei, infracțiunile motivate de ură ar trebui trimise în judecată, dacă sunt îndeplinite toate condițiile legale și există un probatoriu solid. În acest sens, organele judiciare trebuie să țină cont de **riscul escaladării agresiunii** care este general în cazul săvârșirii acestui tip de infracțiuni.⁹⁶ În anumite condiții, discursul urii sau faptele de o gravitate mai redusă pot escalada în acte de violență fizică bazate pe prejudecată și pe discriminare.⁹⁷

De exemplu, într-un caz privind acte de hărțuire, distrugere, violență psihologică și fizică împotriva unui băiat cu dizabilități și a mamei sale, CEDO a constatat încălcarea articolelor 3 și 8 din Convenție prin faptul că statul croat nu a luat măsurile necesare pentru a investiga amploarea problemei, încă din momentul în care victimele au raportat mai multe fapte repetate, considerate minore, dar care ar fi trebuit să ridice un semnal de alarmă privind pericolul real și previzibil de săvârșire a unor fapte mai grave pe viitor.⁹⁸

De asemenea, Comitetul ONU privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială nota în Recomandarea Generală nr.31 că infracțiunile motivate de ură rasială ar trebui investigate și trimise în judecată atât timp cât sunt fapte sancționate penal conform legislației naționale, chiar în cazul incidentelor minore, deoarece faptele rasiste subminează coeziunea socială și societatea în ansamblu.⁹⁹

96 International Association of Prosecutors, OSCE/ODIHR, "Prosecuting Hate Crimes. A practical guide", 2014, p.65.

97 A se vedea OSCE/ODIHR, Understanding Hate Crimes. A Handbook for Ukraine, 2015, pp.6, 9, 13, disponibil la <https://www.osce.org/files/f/documents/4/9/208176.pdf>. A se vedea de asemenea Perry, B., Alvi, S., 'We are all vulnerable: The in terrorem effects of hate crimes', International Review of Victimology, 18:1, 2012, pp. 57-71 și Allport G., The Nature of Prejudice, Wesley Publishing, Cambridge, 1954, citați în Parlamentul European, Studiul "Hate speech and hate crime in the EU and the evaluation of online content regulation approaches", iulie 2020, p.28, disponibil la [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/655135/IPOL_STU\(2020\)655135_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/655135/IPOL_STU(2020)655135_EN.pdf).

98 CEDO, [Dorđević c. Croația](#), nr. 41526/10, 24 iulie 2012.

99 Comitetul ONU privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, Recomandarea Generală nr.31 privind prevenirea discriminării rasiale în administrarea și funcționarea sistemului de justiție penală, A/60/18, pp. 98-108, paraf. 15 disponibil la https://adsdatabase.ohchr.org/IssueLibrary/CERD_Recommendation%20No31.pdf.

Experiența altor state arată folosirea unor strategii de apărare folosite adesea în cazul infracțiunilor motivate de ură, prin care se încearcă să se minimizeze prejudecata sau ostilitatea ca motivație reală a comiterii infracțiunii.¹⁰⁰ În acest context, cu atât mai mult este important rolul procurorului de a folosi toate dovezile disponibile în caz pentru a sublinia mobilul bazat pe prejudecată și a combate astfel de apărări.

„A fost doar o ceartă”

Unele incidente motivate de ură apar în contextul unor tensiuni, conflicte care își au originea în relații obișnuite, fără legătură cu discriminarea – dispute între vecini legate de limitele de proprietate, nivelul de zgomot, dispute în trafic, consumul de alcool. Atât timp cât în investigație se pun în evidență și indicatori de prejudecată pe un criteriu protejat în articolul 77 litera h din Codul penal, organele judiciare au obligația să depună toate diligențele pentru a investiga și lămurii dacă mobilul infracțiunii este sau nu motivat de prejudecată. Motivele mixte nu justifică eșecul autorităților de a investiga motivul de prejudecată.

În cazurile în care sunt implicați romi, o dispută verbală sau o infracțiune minoră poate servi drept declanșator pentru a aduce la suprafață nemulțumirile și prejudecățile suprimate. Prin urmare, este important să se investigheze contextul litigiului specific și să se identifice trăsăturile care se califică drept comportamente motivate de ură – de exemplu, activitatea rețelelor sociale, participarea la activitățile partidelor politice extremiste, etc.

Potențialul făptaș nu trebuie neapărat să simpatizeze ideologia xenofobă radicală. În multe cazuri, oamenii sunt frustrați de distribuția inegală a beneficiilor economiei de piață. Acesta este în special cazul celor care trăiesc în zone îndepărtate sau rurale, care nu s-au bucurat de oportunitățile legate de tranziția de la vechiul model socialist în aceeași măsură cu cei din capitală și marea metropolă. Oamenii din zonele cu declin economic relativ se confruntă cu un risc mai mare de a se simți „pierzători ai tranziției”. O persoană aflată într-o astfel de situație are nevoie psihologic de cineva căruia să îi atribuie vina pentru eșecul aparent. Romii (care sunt, de asemenea, suprareprezențați în astfel de zone sărace și defavorizate) reprezintă un astfel de „țap ispășitor”.

În alte cazuri, agresorii provoacă și atrag victima într-un scandal, fără

¹⁰⁰ International Association of Prosecutors, OSCE/ODIHR, “Prosecuting Hate Crimes. A practical guide”, 2014, p.67.

a adresa de la început anumite injurii la adresa persoanei pe baza criteriului protejat; injuriile apar pe parcursul desfășurării incidentului sau agresorii se laudă ulterior cu faptele lor în contextul unor discursuri de ură (în fața camarazilor lor sau în mediul online). În astfel de cazuri, organele judiciare ar trebui să investigheze de asemenea existența motivului de prejudecată, împreună cu alte elemente precum – prezența mai multor autori, o anumită planificare a atacului sau intenția prezentă de la începutul atacului de a viza o victimă în baza unui criteriu protejat, existența unor tensiuni în comunitate între anumite grupuri etnice.

„Cuvintele nu au fost spuse ca să discrimineze”

O altă apărare des întâlnită este aceea că folosirea unor apelative precum „țiganele”, „imigrantule”, „sectantule”, „homosexualule” nu ar fi injurioase, ci sunt simple constatări sau au fost spuse în glumă sau din simpatie. Cuvântul „țigan” este definit chiar în Dicționarul Explicativ al Limbii Române ca fiind o expresie peiorativă pentru persoanele care aparțin etniei rome. Celelalte cuvinte pot fi folosite cu valoare neutră, pentru a denumi o caracteristică a persoanei, dar ceea ce contează este contextul în care au fost adresate aceste cuvinte și expresii. Atunci când contextul este unul ostil, de la comportamente în care persoana este împinsă, intimidată, amenințată, până la cele în care persoana este lovită, bătută, rezultă din natura faptelor intenția din spatele adresărilor și comportamentului, respectiv mobilul infracțiunii – faptul că persoana a fost vizată pentru că a fost identificată cu o caracteristică sau ca aparținând unui grup protejat de lege.

Similară utilizării cuvintelor este folosirea anumitor simboluri (de ex. semnul crucii, tricolorul, denumirea unor organizații de extremă dreapta, portretul unor lideri legionari), care pot avea și înțeles neutru, dar în anumite contexte (de ex. amenințări cu moartea, distrugerea fațadei unor clădiri, a tablourilor dintr-o expoziție, a monumentelor funerare dintr-un cimitir evreiesc), ele pot să denote mobilul de prejudecată și discriminare în săvârșirea infracțiunii motivate de ură.

„Am prieteni homosexuali/romi/evrei...”

Faptul că autorul poate să dovedească bunele relații pe care le are cu persoane din grupul vizat de comiterea infracțiunii motivate de ură nu exclude în mod automat existența prejudecății ca mobil al infracțiunii. Uneori, cei care nu au încredere într-o anumită categorie

de oameni, deoarece au prejudecăți față de respectivul grup, își fac prieteni din acel grup nu din lipsa prejudecății, ci pentru că îi consideră diferiți de ceilalți membri ai grupului¹⁰¹ – excepția care întărește regula. Organele judiciare trebuie să caute și să identifice dacă există indicatori de prejudecată pentru comportamentul făptuitorului în cazul incidentului respectiv și apoi să cerceteze existența probelor pe baza cărora să dovedească mobilul de prejudecată la săvârșirea faptei respective, independent de anturajul făptuitorului.

Organele judiciare trebuie să se asigure că **drepturile victimelor infracțiunilor** sunt respectate și în contextul trimiterii în judecată. În special sunt relevante următoarele drepturi:

- dreptul de a înțelege și a se face înțeles (art.3 din Directiva privind drepturile victimelor), atunci când este vorba despre o victimă care nu cunoaște limba română sau nu se poate exprima bine în limba română, precum și persoanele care trăiesc într-un mediu marginalizat și care nu au experiențe anterioare cu procedurile legale.
- dreptul la interpretare și traducere (art.7 din Directiva privind drepturile victimelor), atunci când este vorba despre o victimă care nu cunoaște limba română sau nu se poate exprima bine în limba română, iar limbajul folosit poate fi unul dintre argumentele cauzei/apărării.

---

101 Id., pp.69-70.

Bibliografie

Procurorul General al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, Ordinul nr.184/30 octombrie 2020 pentru aprobarea metodologiei de investigare a infracțiunilor motivate de ură

FRA – Agenția pentru drepturile fundamentale a Uniunii Europene, Demascarea motivelor bazate pe prejudecată ale infracțiunilor: selecție de cauze relevante ale Curții Europene a Drepturilor Omului, 2021, disponibilă la https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-unmasking-bias-motives-paper_ro.pdf

International Association of Prosecutors, OSCE/ODIHR, “Prosecuting Hate Crimes. A practical guide”, 2014

European Commission against Racism and Intolerance (ECRI), Raport privind România (al cincilea ciclu de monitorizare), 5.06.2019, disponibil la <https://rm.coe.int/fifth-report-on-romania/168094c9e5>

Comisia Europeană, EU Roma strategic framework for equality, inclusion and participation for 2020 – 2030, 07.10.2010, p.1, disponibil la https://commission.europa.eu/system/files/2021-01/eu_roma_strategic_framework_for_equality_inclusion_and_participation_for_2020_-_2030_0.pdf

European Parliamentary Research Services, Briefing “Understanding EU action on Roma inclusion”, disponibil la [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/690629/EPRS_BRI\(2021\)690629_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/690629/EPRS_BRI(2021)690629_EN.pdf)

CJUE, Curtea de Justiție și egalitatea de tratament, iunie 2020, p.21, <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2020-10/qd-02-20-588-ro-n.pdf>

Consiliul Europei, Comitetul de Miniștri, Recomandarea nr. R (97) 20 privind „hate speech”, Aria de acoperire, disponibilă la <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680505d5b>

ECRI, Recomandarea de Politică Generală nr. 15 cu privire la combaterea discursului de ură, 8 decembrie 2015, disponibil la <https://rm.coe.int/rec-15-2016-015-rum/16809c8e3f>

Consiliul Europei, Recomandarea CM/Rec(2022)16, a Comitetului de Miniștri către statele membre privind combaterea discursului de ură (Adoptată de Comitetul de Miniștri la 20 mai 2022, în cadrul celei de-a 132-a sesiuni a Comitetului de Miniștri)

OHCHR, Planul de acțiune Rabat, 4-5 octombrie 2012, A/HRC/22/17/Add.4, rezumat în publicația O pagină cu privire la „incitarea la ură”, disponibilă la https://www.ohchr.org/sites/default/files/Rabat_threshold_test_Romanian.pdf

FRA (2016), Ensuring justice for hate crime victims: professional perspectives

OSCE/ODIHR, Understanding Hate Crimes. A Handbook for Ukraine, 2015, pp.6, 9, 13, disponibil la <https://www.osce.org/files/f/documents/4/9/208176.pdf>

Parlamentul European, Studiul “Hate speech and hate crime in the EU and the evaluation of online content regulation approaches”, iulie 2020, p.28, disponibil la [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/655135/IPOL_STU\(2020\)655135_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/655135/IPOL_STU(2020)655135_EN.pdf)

Comitetul ONU privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, Recomandarea Generală nr.31 privind prevenirea discriminării rasiale în administrarea și funcționarea sistemului de justiție penală, A/60/18, disponibil la https://adsdatabase.ohchr.org/IssueLibrary/CERD_Recommendation%20No31.pdf

UNICEF, Modulul 1, 1.4. Cunoașterea comunității roma S2, Material dezvoltat în cadrul proiectului “Incluziunea socială prin furnizarea de servicii integrate la nivelul comunității – Servicii Comunitare pentru copii”, disponibil la <https://www.unicef.org/romania/media/4601/file/4.pdf>

Adina Babeș, Ana Bărbulescu, Friedrich-Ebert-Stiftung România, „GHID DE CODURI, SIMBOLURI ȘI ÎNSEMNE ALE EXTREMEI DREPTE ÎN ROMÂNIA”, București, 2017, disponibilă la <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/bukarest/14104.pdf>

Centrul de Resurse Juridice, Combaterea infracțiunilor motivate de ură. Ghid pentru practicieni și decidenți, iunie 2015, disponibil la <https://www.crj.ro/wp-content/uploads/2015/01/Combaterea-infraciunilor-motivate-de-ura>.

[Ghid-pentru-practicieni-si-decidenti.pdf](#)

Uniunea Civică a Tinerilor Romi din România, Violența poliției împotriva comunităților de romi din România, mai 2021, disponibil la http://uctrr.ro/wp-content/uploads/2021/09/Policy-police-violence_RO.pdf

Ghidul “Identificarea nevoilor de asistență ale victimelor. Ghid pentru evaluarea individuală a nevoilor”, noiembrie 2019, realizat în cadrul proiectului ractice VICToRIIA – Bune p ractici în sprijinirea victimelor: Direcționare, Informare și Evaluare individuală, disponibil la https://www.crj.ro/wp-content/uploads/2020/02/Guidelines-Individual-needs-assessment_RO_final.pdf

Centrul de Resurse Juridice (CRJ), Direcționarea, evaluarea și informarea victimelor infracțiunilor. Raport România, aprilie 2019, disponibil la https://www.crj.ro/wp-content/uploads/2019/09/VICToRIIA_Raport-national-Romania_RO.pdf

Centrul de Resurse Juridice, “Voci pentru Justiție. Victimele cu dizabilități ale infracțiunilor în România”, 2022, disponibil la <https://validity.ngo/wp-content/uploads/2022/04/National-finding-report-Romania-ro-220426-1.pdf>

Coaliția Nediscriminare, Avocatul Poporului, “Cartea II Îndrumar privind investigarea infracțiunilor motivate de ură”, Chișinău, 2016

Asociația ACCEPT, Trans în România. Experiențele comunitare, individuale și juridice ale persoanelor transgender din România, noiembrie 2020, disponibil la <https://transinromania.ro/wp-content/uploads/Raport-trans-in-Romania.pdf>

Acest ghid se adresează procurorilor și ofițerilor de investigații care se ocupă de infracțiunile motivate de ură. El este un document de lucru pas cu pas, menit să le dea traiectoria – cum abordează un caz de la momentul 0 și până la instanța de judecată, cu accent pe relația cu victima.

Ghidul este inspirat de materialul realizat de OSCE/ODIHR împreună cu International Association of Prosecutors, Prosecuting Hate Crimes. A Practical Guide (2014) și operaționalizează informațiile din Metodologia de investigare a infracțiunilor motivate de ură (Ordinul nr.184/30 octombrie 2020 pentru aprobarea metodologiei de investigare a infracțiunilor motivate de ură, emis de Procurorul General al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție).

Ghidul este realizat în cadrul proiectului Protecția victimelor infracțiunilor, finanțat de Regatul Norvegiei prin Granturile Norvegiene. Valoarea grantului acordat proiectului este 2.000.000 euro.

Obiectivul proiectului este de a consolida statul de drept prin asigurarea unui sistem de justiție penală eficient, accesibil și calitativ pentru copiii care sunt victime ale infracțiunilor și pentru victimele infracțiunilor motivate de ură, cu un accent special pe populația romă.

Pentru informații suplimentare, accesați:

www.pro-vict.net

www.eeagrants.ro

www.norwaygrants.org